

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

**MNICHOVSKÁ DOHODA V KONTEXTU
HISTORICKÉM A MEZINÁRODNĚPRÁVNÍM**

Zuzana Kripnerová

Plzeň 2012

Západočeská fakulta v Plzni
Fakulta právnická
Katedra právních dějin
Studijní program Právo a právní věda
Studijní obor Právo

Diplomová práce

**MNICHOVSKÁ DOHODA V KONTEXTU
HISTORICKÉM A MEZINÁRODNĚPRÁVNÍM**

Zuzana Kripnerová

Vedoucí práce:

Judr. Et Mgr. Vendulka Valentová

Katedra právních dějin

Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, březen 2012

OBSAH

1	ÚVOD	1
2	VZTAHY ČECHŮ A NĚMCŮ V 19. STOLETÍ	4
3	UDÁLOSTI PŘEDCHÁZEJÍCÍ MNICHOVSKÉ ZRADĚ	10
3.1	Vznik ČSR	10
3.2	Ústava z roku 1920 a její skutečná realizace	14
3.3	Mezinárodní vztahy	17
4	MNICHOVSKÁ KONFERENCE	23
5	MNICHOVSKÁ DOHODA	27
5.1	Obsah	27
5.2	Právní posouzení	30
5.2.1	Aspekty mezinárodního práva	30
5.2.2	Ústavněprávní problematika	34
5.2.3	Platnost či neplatnost mnichovské dohody	36
6	NÁSLEDKY MNICHOVSKÉ DOHODY	41
6.1	Dopady na ČSR	41
6.2	Zahraničně-politické následky a oduznání Mnichova	46
6.3	Teorie právní a politické kontinuity	52
7	ZÁVĚR	57
8	RESUMEN	60
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
9.1	Literatura	62
9.2	Ostatní	65
9.2.1	Elektronické zdroje	65
9.2.2	Film, video, vysílání	65
9.2.3	Legislativní prameny	66
10	PŘÍLOHY	67
10.1	Seznam příloh	67

1 ÚVOD

Mnichovská dohoda – mezinárodní smlouva čtyř mocností, která měla katastrofální dopad na Československou republiku - znamenala postoupení pohraničního území Německu a byla začátkem pozdější okupace českého území. Následovala druhá světová válka, odůznání mnichovské dohody evropskými i světovými velmocemi a s tím spojený i poválečný brutální odsun téměř tří milionů Němců. Zúctování s německým národem. Tragédii, ve kterou sepsání mnichovské dohody vyústilo, utrpěli všichni. Mimo jiné nastal definitivní rozpad česko-německých vztahů trvajících několik staletí.

V dnešní době nalezneme mnoho názorů v oblasti česko-německých vztahů. Mnohdy i takové, že Češi a Němci byli vždy nepřáteli. Není to však tak docela pravda, spíše naopak. Mnoho set let žily oba národy vedle sebe v míru, pomáhaly si, uzavíraly mezi sebou sňatky a spojovaly majetky. V historii lze nalézt jen několik konfliktů těchto národů. Česko-německé soužití vzniklo již ve středověku, zhruba za vlády Přemysla Otakara II., krále železného a zlatého. Přemyslovci začali na přelomu 12. a 13. století sami povolávat kolonisty do českých zemích. Toto období, dnes nazývané německá kolonizace, znamenalo rozkvět pro české země. Zakončení demografické vlny lze datovat o století později. Mnohonárodnostní země však fungovala, protože jazyková otázka v té době neměla tak velký význam jako v 19. století. Příslušnost k určitému národu byla dána zemsky, teritoriálně. Až o mnoho let později vznikají spory o to, o co se zasloužil ten který národ. Například Karel IV. – kdo vlastně byl? Čech nebo Němec? Či dokonce Francouz? Byl především Lucemburk, tedy v jeho krvi kolovala směs všech těchto národů. Za jeho vlády se stala Praha jedním z nejdůležitějších měst v Evropě, na jeho dvoře vznikla první podoba spisovné češtiny a zasloužil se o vznik Karlovy univerzity. O ni vznikly také pozdější česko-německé spory. Na univerzitě se vyučovalo v latině, avšak mnoho tamějších studentů hovořilo spíše německy než česky. Cizinci měli při rozhodování tři hlasy, Češi pouze jeden. Avšak univerzita byla postavena za české peníze a sám Karel IV. podepsal zakládající listinu jako český král, nikoli jako císař Svaté říše římské.

Počátek reformy církve, zpusťování země, náboženské války – to vše v sobě zahrnovala husitská doba. Jejím protipólem se stala Bílá hora a následující třicetiletá válka. Bitva na Bílé hoře byla místem německého triumfu a zároveň

znamenała úpadek českého království, porážku českého národa a jeho porobení na dlouhá staletí, kdy skoro úplně vymizel ze střední Evropy. Třicetiletá válka, která trvala v letech 1618 až 1648, byla nejničivější náboženskou válkou v historii, v níž Češi utrpěli mnohem více než Němci. Probíhala násilná rekatolizace a poněmčování národa. To však naopak od rekatolizace mělo spíše přirozený charakter. Pro cizince, kteří přicházeli do českých zemí, byl německý jazyk snadnější a praktičtější. Čeština byla zatlačena do pozadí a přetrvávala na venkově. Jak vidno, národnostní spory existovaly. Ve středověku však mnohem méně, než později, především v 19. a 20. století. Češi a Němci žili vedle sebe většinou v míru, považovali se totiž za národ různě hovořící, avšak společný. Tvořili jeden národ, jednu zem. Nesnášenlivost mezi nimi vznikla v 19. století s nárůstem nacionalismu, která v dalším století vyvrcholila skutečnou nenávisť.

Tato diplomová práce je rozdělena do několika kapitol. Abych poukázala na to, kde se vzalo nutkání vytvořit vlastní soudržný československý stát, zabývám se nejprve vznikem nacionalismu v 19. století, kdy veškeré skutečnosti získávají národnostní podtext. Tehdejší spory mezi Čechy a Němci měly o sedmdesát let později za následek vznik Československé republiky. Vše nasvědčovalo tomu, že konflikt je dořešený i přesto, že se stát stal mnohonárodnostní zemí. A snad by tomu tak také bylo, kdyby nenastala světová hospodářská krize, která v československém státu zachvátila především pohraničí osídlené Němci. Bohužel pro nový středoevropský stát se stal v roce 1933 německým kancléřem Adolf Hitler. V té samé době u nás pozorujeme počátek henleinovského hnutí. Čeští Němci, silně podporovaní samotným Německem, jenž v nich rozdmýchávalo bojovnost, požadovali svobodu ve formě připojení se k německé říši. Vyvrcholení přišlo v podobě mnichovské dohody, kdy došlo k faktickému obětování suverénního demokratického státu. O několik měsíců později Německo okupuje zbylá česká území a všechny ostatní země již začínají chápat, že Hitlerovi nejde pouze o německé menšiny v cizích zemích. Za dalších šest měsíců je napadeno Polsko a druhá světová válka je rozpoutána. Za dlouhých šest let bylo Německo poraženo, válka skončena a následný odsun německého obyvatelstva z českých zemí znamenal konečně naplnění idey československého státu. Dva národy, které si byly skoro tisíc let tak moc blízké, že tvořily vlast Čechů a Němců, se nakonec znesvářily natolik, aby se jejich staleté vztahy definitivně rozpadly.

Mnichovská dohoda v kontextu historickém a mezinárodněprávním – takové je téma mé diplomové práce – téma, které je i v dnešní době stále živé a je předmětem mnoha diskuzí. V první kapitole se zabývám vztahy mezi Čechy a Němci v 19. století, které ovlivnily chod následujících událostí. Skutečnosti, které předcházely vzniku mnichovského diktátu, jsou popsány v další kapitole. Zaměřuji se v ní zejména na vznik Československé republiky, ústavní listinu z roku 1920 a s ní spojené jazykové zákony a dále pak především na mezinárodní vztahy ve dvacátých a třicátých letech. Následující část diplomové práce se vztahuje k samotné mezinárodní konferenci a mnichovské dohodě. Tomu jsem věnovala nejvíce pozornosti a snažila se nastínit nejen historické, ale i mezinárodněprávní okolnosti. Nevyhnula jsem se však ani ústavněprávnímu zkoumání mnichovské dohody, se kterým bylo nutné se vypořádat. Toto hledisko nelze opomenout. Právní posouzení mnichovské dohody souvisí samozřejmě i s její platností, již se zabývám v jedné z podkapitol této diplomové práce. Po rozebrání Mnichova z několika úhlů jsem se zaměřila na popis jeho následků v obecnější rovině. Jaké byly dopady na Československou republiku a co znamenala mnichovská dohoda pro celou Evropu, potažmo i svět? Nakonec jsem se pokusila nastínit velmi diskutabilní otázku teorie právní a politické kontinuity.

Relevantním pramenem, o který jsem svoji práci opírala, se stala především adekvátní historická a právní literatura. Čerpala jsem zejména z publikací vydaných po druhé světové válce, ale i po roce 1990, neboť objektivní pohled na situaci se po roce 1948 mnohdy vytratil. Podívala jsem se i na některé televizní dokumenty, abych získala komplexnější pohled na danou problematiku. Neopomenutelnými zdroji se však také stala mnohá ustanovení různých zákonů, vyhlášek či smluv.

V této diplomové práci jsem se snažila poskytnout ucelený, zejména historický a mezinárodněprávní pohled na danou problematiku a obohatit jej o své vlastní názory. Snažila jsem se nezabíhat do přílišných podrobností souvisejících s mnichovskou dohodou a vyhnout se polemice, co by se stalo, kdyby mnichovská dohoda podepsána nebyla a Československá republika se bránila. Tuto otázku si položilo jistě mnoho lidí, avšak historii nelze měnit.

2 VZTAHY ČECHŮ A NĚMCŮ V 19. STOLETÍ

Rok 1848 znamenal zvrat v dějinách mnoha evropských zemí, nejinak tomu bylo v tehdejší rakouské monarchii. Myšlenkovým směrem se stal nacionalismus, kdy postupně vzrostlo národní cítění a začaly se utvářet novodobé národy. Cílem bylo vymanit utlačovaný národ z područí vládnoucího, získat nezávislost, rovné podmínky v rámci státu s ostatními národnostmi nebo se naopak sjednotit v mocnou říši. Všechny národnosti ale volaly po stejném právu - národním sebeurčení.

V Čechách začala revoluce v březnu roku 1848 oproti jiným zemím relativně klidně. Byl svolán pražský lid na shromáždění ve Svatováclavských lázních, ze kterého vzešla ještě společná česko-německá petice adresována císaři Ferdinandu V.. Tuto petici zformuloval tzv. svatováclavský výbor, který se postupně stal rozhodujícím revolučním mocenským orgánem, reprezentantem české politiky¹. Požadovali především národní rovnoprávnost, uznání a státoprávní jednotu zemí Koruny české, zrovnoprávnění češtiny s němčinou, rozšíření občanských svobod, obecní samosprávu a další liberální požadavky. Císař však na tuto petici odpověděl velmi vyhybavě a spíše přislíbil řešení situace, a to jen v otázkách jazykových a roboty. To vyvolalo další reakci v podobě druhé pražské petice, na kterou již Ferdinand V. vydal 8. dubna 1848 kabinetní list, ve kterém přislíbil svolání českého zemského sněmu a jazykové zrovnoprávnění, když napsal, že „*národnost česká budiž položena za základ tak, že česká řeč ve všech větvích státní správy a veřejného vyučování s řečí německou v úplnou rovnoprávnost staví.*“² Požadavky svatováclavské petice odpovídaly ale myšlenkám umírněných liberálů, které reprezentoval především František Palacký a Karel Havlíček Borovský.

Dá se říci, že za základ rozkolu Čechů a Němců se může považovat Palackého odmítnutí účastnit se Frankfurtského sněmu, který měl rozhodnout o volbách do ústavodárného národního shromáždění s celoněmeckou působností.³ František Palacký nechtěl připustit začlenění českých zemí k německé říši, ba naopak stál za Rakouskem, v němž viděl určitou překážku proti vzniku

¹ Malý, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha, 2003. s. 210

² Adamová, K., Soukup, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. s. 248

³ Malý, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha, 2003. s. 212

celoněmecké střední Evropy. Podporoval myšlenku federalizované země, kde by jednotlivé národy měly stejné postavení. Díky tomuto dopisu se z Národního výboru (rozšířeném ze Svatováclavského výboru) odštěpil německý Konstituční spolek a společné česko-německé revoluční snahy vzaly za své. Začal boj, která z obou národností, jež české území obývaly, získá v tomto teritoriu dominantní postavení.⁴

Jako odpověď na všenněmecký parlament se na počátku června roku 1848 svolal tzv. Slovanský sjezd v Praze, na který se sjeli rakouští Slované. Jejich požadavkem bylo státoprávní spojení českých zemí, avšak i mezi Slovany se objevila názorová různorodost. Palackého austroslavismus, tedy rovnoprávný rozvoj slovanských národů v rámci habsburské monarchie na základě federativního uspořádání státu⁵, stál proti myšlenkám úplné samostatnosti Poláků a Slováků. Sjezd byl však přerušen povstáním v ulicích a následným bombardováním Prahy generálem Windischgrätzem, kterému se podařilo po šesti dnech vzniklou situaci zklidnit a povstání potlačit. Praha kapitulovala a byl nad ní vyhlášen výjimečný stav. Postupem času se tak aktivita české politiky snížila na minimum a národně osvobozené boje byly poraženy – období revoluce skončilo.

V 50. letech 19. století byl nastolen režim, který se navrátil k absolutismu – tzv. bachovský neoabsolutismus. České země měly znovu německý ráz, čeština byla zatlačena do pozadí, stejně jako všechny snahy českého hnutí. Celkově český veřejný život byl potlačen, lidé měli strach, udávalo se a mnoho významných institucí bylo pod dohledem. Také osobnosti českého národa se stáhly do ústraní, emigrovaly nebo byly donuceny odejít (např. K. H. Borovský, jehož pohřeb v roce 1856 znamenal první velkou demonstraci). V důsledku perzekuce českého národního života nedochází v tomto období v česko-německých vztazích k žádným otevřeným střetům. Navíc absolutismus potlačoval společenské a občanské aktivity i českých Němců.⁶ Přes všechno špatné, co přinesl bachovský absolutismus, Rakousko jako celek začalo vzkvétat po hospodářské stránce. Rozvíjelo se zemědělství, průmysl, doprava i podnikání. Co se ale týče zahraniční politiky, tam úspěch nebyl. Roku 1859 byla rakouská armáda poražena Itálií v bitvách u Magenty a Solferina, což znamenalo ztrátu Lombardie. Císař byl

⁴ Kohoutková, H., Komsová, M.: *Dějepis na dlani*. Olomouc: Rubico, 2005. s. 148

⁵ Toms, J.: *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2002. s. 34

⁶ Tamtéž, s. 37

nucen propustit ministerského předsedu Alexandra Bacha a tzv. říjnovým diplomem v roce 1860 potvrdil pád dosavadního režimu a obrat k ústavnímu systému.

Únorová, tzv. Schmerlingova ústava ale nakonec nesplnila očekávání. Císař měl stále velmi široké pravomoci a navíc mu byla odpovědna vláda. Posilovala tak centralizaci říše, což vyhovovalo německé části obyvatel, ale u Čechů i Maďarů narazila na odpor. Po útlumu českého hnutí za předešlého režimu se v 60. letech rozvíjel český život. Znovu sílila potřeba zrovnoprávnit češtinu s němčinou, české osobnosti se opět začaly vyjadřovat k politickému systému země a zformoval se český politický program, který vycházel z obnovení zemí Koruny České. V důsledku voleb do obecního zastupitelstva se nejen zaktivizoval český politický život, ale zároveň v mnoha městech, a především v Praze, přešel magistrát do rukou Čechů. I když český národ měl v zemi naprostou převahu, na zemském sněmu měl z 241 poslaneckých míst pouhých 79!⁷ Z toho důvodu, že vláda jejich požadavky neřešila a sliby se neplnily, zahájili čeští politici pasivní opozici, když se přestali účastnit jednání říšského sněmu. Tzv. politika pasivní rezistence trvala dlouhých 15 let. Jak už to tak v politice bývá, čeští poslanci se v názoru na účast či neúčast říšského sněmu neshodli jednohlasně, a proto vznikly dvě „strany“ – konzervativci v čele s Palackým, tzv. staročesi, a liberálové v čele s bratry Grégrovými, tzv. mladočeši, kteří si uvědomovali, že neúčastnit se tak důležitých jednání může mít na jejich politiku nesmírný negativní dopad. Rozejít se však úplně nemohli, protože oba tábory chtěly docílit toho samého – samostatnosti českých zemí v rámci federalizace. Čeští představitelé však nebyli jedinými, kdo se přestal účastnit říšského sněmu, taktéž činili poslanci z Uherska. To donutilo císaře k pozastavení platnosti tzv. únorové ústavy.

Palacký v té době vydal Ideu státu rakouského, v níž varoval před možným vznikem dualismu a opakoval, že nejúčinnější pro vyřešení situace malých národů ve velké rakouské monarchii je federalistické uspořádání. Dualismus, tedy nadvláda Němců a Maďarů, by podle něho mohl znamenat zrod panslavismu, idey jednoty slovanských národů, a Rakousko zanikne. „*Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm!*“ je slavná Palackého věta na konci jeho brožury. Jeho snahy však nezpomalily vývoj událostí. Rakouský stát se dostal do krize, když v roce 1866 utrpěl těžkou porážku v prusko-rakouské válce v bitvě u Hradce Králové.

⁷ Toms, J.: *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2002. s. 38

Prusko vedl kancléř Bismarck, který se již dříve snažil Rakousko vytlačit z Německého spolku, což se jevilo jako nejreálnější, tzv. maloněmecké řešení vzniku sjednoceného německého národního státu. Svůj postup vůči Rakousku zdůvodňoval poukazem na jeho národnostní nestejnorodost.⁸ Prusku se vítězstvím v této válce otevřela cesta ke sjednocení Německa. Do budoucna to znamenalo, že příštích několik desítek let se povede hodně tvrdý boj o rozdělení mocenského vlivu v Evropě z iniciativy právě vznikajícího Německa, který vyvrcholí krvavou, šest let trvající, druhou světovou válkou.

Díky rozpadu Německého spolku Rakousko zůstalo vesměs samo a jeho pád nebylo možno zastavit. Krize se vyřešila dualistickou koncepcí rakouského státu. V roce 1867 skončila rakouská monarchie jako jednotný celek a zrodil se stát nový, Rakousko-Uhersko, který byl potvrzen v tzv. prosincové ústavě. Proti dualismu se Češi stavěli vehementně, protože si uvědomovali obklíčení Němci. Vzplanul německý nacionalismus, objevovaly se centralistické snahy Němců a navíc prosincová ústava ignorovala jakékoliv národnosti či jazykové otázky. Češi se pokusili v tzv. České deklaraci v roce 1868 o nastoupení dualismu. Němci v Čechách byli proti českým požadavkům ve zmiňované deklaraci nedůvěřiví. Jejich smýšlení mapují věty německého představitele H. Ullmanna: „*Němec, který se učí česky, přináší oběť. Čech, který se učí německy, dobývá si tím světového rozhledu.*“⁹ Rakousko-uherské vyrovnání mimo jiné znamenalo velké finanční náklady spojené s jeho realizací a přispívání rozhodnou měrou na vydržování celé rakousko-uherské monarchie.¹⁰ Postupně narůstala nespokojenost Čechů, která vrcholila demonstracemi, tábory lidu, silicím lidovým hnutím a s tím spojenými perzekucemi a zatýkáním. V této době se však zostříla mezinárodní situace, kdy byla poražena ve válce s Pruskem tentokrát Francie, což v Čechách znamenalo novou jiskru německého nacionalismu, a Vídeň se tak rozhodla dohodnout se s českými reprezentanty. Zrodilo se 18 fundamentálních článků, které měly ušlapat cestu k česko-rakouskému vyrovnání. Fundamentální články ve své podstatě znamenaly autonomii českých zemí. Nakonec však nebyly schváleny pro silný odpor Němců, ale i Maďarů, kteří se obávali, že by museli činit stejné ústupky Slovákům. Přestože Němci byli početní menšinou v českých zemích, byli vedoucí národností. Konflikty z nerovnoměrné pozice Čechů a Němců

⁸ Richter, K.: *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Třebíč: Akcent, 1999. s. 99

⁹ Toms, J.: *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2002. s. 42

¹⁰ Malý, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha, 2003. s. 237

rozdmychávaly nacionalismus z obou stran.¹¹ Čeští Němci měli problém především s vědomím národní příslušnosti k německému národu. Německý nacionalismus způsobil, že Němci všeobecně začali pohlížet na sídelní oblasti českých Němců nikoli už jako na součást zemí České koruny, ale jako na území německé, ba dokonce pokládali za německé celé území Čech, Moravy i Slezska a jejich političtí zástupci vytrvale prosazovanou centralizací a jazykovou germanizací usilovali o jejich dokonalé splnutí s německými zeměmi.¹² Neúspěch fundamentálních článků znamenal definitivní rozkol v české politice. Staročeši utvořili stranu Národní a vyznávali politiku pasivity a z mladočechů se zrodila Národní strana svobodomyšlných, kteří se hodlali zapojit aktivně a v roce 1879 se čeští poslanci obou stran vrátili do říšského sněmu. Nastupující 80. léta jsou ve znamení tzv. drobečkové politiky. Pomalu Češi dosahovali ústupků.

Významným úspěchem bylo přijetí Stremayrovo jazykového nařízení v roce 1880, které zrovnoprávnilo češtinu s němčinou ve vnějším úřadování, kdy byla čeština používána ve styku občanů s úřady. V roce 1882 byla rozdělena Pražská univerzita na českou a německou a v roce 1883 se definitivně otevřelo Národní divadlo. Samozřejmě, že čeští Němci se na rozvoj české kultury a jejich úspěchy dívali s velkou nechutí. Začala národnostní válka na území Čech, čeští Němci nenáviděli češtinu, uzavírali se, neustále se konfrontovali s Čechy nebo je naopak přehlíželi. Vyvrcholilo to až k absurdnostem, kdy čeští Němci odmítli poslouchat i českou hudbu, která se rozvíjela a byla přijímána nadšeně i na mezinárodním poli. Obě strany se považovaly za národnostní menšiny – Češi v Rakousku, Němci v Čechách.¹³ Díky všem těmto sporům začala vláda jednat o národnostním smíru. Českou stranu zastupovali staročeši. Výsledkem byly tzv. punktace o jedenácti bodech (1890), které měly znamenat kompromis, ale ve skutečnosti byly vítězstvím německého obyvatelstva, protože se mělo utvořit uzavřené německé území. Punktace narazily na silný odpor mladočechů a české veřejnosti a znamenaly definitivní konec vedení staročechů. Mladočechům se pak v roce 1897 podařilo přispět k přijetí Badeniho jazykových nařízení, která potvrdila jazyková nařízení z roku 1880 a navíc zrovnoprávnila češtinu s němčinou i ve vnitřním úřadování. Velký úspěch českých politiků ale také přinesl nacionalistické spory v pohraničí, dokonce i v samotné Praze, kde musel

¹¹ Čapek, V., Pátek, J., Zwettler, O.: *Světové dějiny II.: Dějiny lidských civilizací od poloviny 17. století po současnost*. Praha: Fortuna, 1994. s. 97

¹² Richter, K.: *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Svazek 1. Třebíč: Akcent, 1999. s. 110

¹³ Toms, J.: *Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12. století do roku 1947*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2002. s. 46

být nakonec vyhlášen výjimečný stav. Protičeské demonstrace se nezřídka zvrhávaly v pogromy. Zfanatizovaný dav vytloukal okna českých bytů a útočil na budovy českých škol. Němečtí zaměstnavatelé propouštěli české dělníky z práce a obecní rady jim poté jako nezaměstnaným dávaly příkaz k vystěhování z obce.¹⁴ Tato jazyková nařízení byla jedním z největších politických úspěchů 19. století. Trval však jen pouhé dva roky, do pádu Badeniho vlády, který obnovil předchozí stav.

Vyřešení česko-německého problému se nezdařilo, obnovila se nerovnoprávnost, Němci se snažili prosadit svůj jazyk jako jazyk státní, což přineslo další národnostní srážky. Navzdory českému neúspěchu se zvedla na konci 19. století česká ekonomika a průmysl, díky čemuž mizelo jedno z dalších vedoucích postavení Němců v českých zemích. I přes někdy až vzájemnou nenávist a předsudky se rozvinul obchod a hospodářství, kdy docházelo ke stěhování Čechů do severočeské průmyslové oblasti a ke smíšeným manželstvím. Přes veškerou snahu se však k řešení česko-německých vztahů v 19. století nedospělo.

¹⁴ Richter, K.: *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Třebíč: Akcent, 1999. s. 119

3 UDÁLOSTI PŘEDCHÁZEJÍCÍ MNICHOVSKÉ ZRADĚ

3.1 Vznik ČSR

V první světové válce společně na jedné straně bojovaly tzv. Ústřední mocnosti, tj. Německo a Rakousko-Uhersko, na straně druhé pak tzv. Dohodové mocnosti – Francie, Anglie, Rusko, později především Itálie a USA. Proto se také říká, že to byla válka Slovanů a Germánů. Tato válka znamenala změnu v postavení národností českých zemích a zrod československé samostatnosti.

Češi obecně měli negativistický vztah k válce, protože ji nepovažovali za svou. A to z toho důvodu, že od jejího počátku byli zatlačeni do pozadí, omezila se jejich občanská práva, přestal se scházet sněm a místo něho nastala v zemi vojenská diktatura. Bylo potlačeno české národní hnutí, diskriminován český národ, vytlačen český jazyk ze státní správy, zakázána výuka české historické minulosti. Navíc již od začátku války, roku 1914, němečtí nacionalisté zformulovali nekompromisní program germanizace českého územního prostoru a jeho těsné připojení k německým oblastem.¹⁵ Do konce roku 1915 podali návrh na poválečné uspořádání Rakouska, kdy z něho měl vzniknout jednotný stát německé většiny, jediným jazykem by byla němčina a české země by vymizely (tzv. velikonoční program). To vše bylo příčinou vzniku československého odboje v zahraničí a postupně také na samotném českém území. Prvním, kdo měl odvahu stanout proti Rakousku a bojovat za život českého národa byl Tomáš Garrigue Masaryk, reprezentant realistické politiky. T. G. Masaryk emigroval ze země a zorganizoval zahraniční odboj společně s Edvardem Benešem a Milanem Rastislavem Štefánikem. Společně pomohli zrodu Československé národní rady, která reprezentovala český a slovenský národ a vládu budoucího Československého státu. Jednu z nejdůležitějších rolí při formování nového státu hrály československé legie v Rusku. Stateční a bojovní legionáři si získali pozornost a podporu západních mocností. Československé legie tak usnadnily Československé národní radě diplomatické úsilí o uznání práva našich národů na samostatný stát.¹⁶

¹⁵ Richter, K.: *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Třebíč: Akcent, 1999. s. 129

¹⁶ Tamtéž, s. 133

Přes počáteční úspěchy Ústředních mocností začaly vítězit mocnosti Dohodové. Válka vysilovala. V Rakousku-Uhersku se postupně vyčerpávaly nejen surovinové a materiální zdroje, ale hroutila se též měna a téměř se rozpadlo zásobování civilního obyvatelstva.¹⁷ Tyto skutečnosti znamenaly vznik tajné diplomacie mezi Rakousko-Uherskem a Dohodovými mocnostmi.

Česká politika po většinu doby trvání války zachovávala názor, že Rakousko-Uhersko bude existovat i po ní. Čeští představitelé sice chtěli vlastní stát, ale v rámci Rakousko-Uherska. Uvažovat o samostatnosti a nezávislosti začali až v roce 1917. Díky úspěchům v zahraničí a ruské revoluci zesílil tlak českého národa tak, až vznikl první důležitý dokument. I přesto, že tzv. Tříkrálová deklarace ze 6. ledna 1918 ještě stále nepočítala s odtržením českého území od Rakousko-Uherska, byl již patrný ostrý tón a naléhavost Čechů po svobodě. Deklarace vyvolala u Němců vlnu nevole a opovržení, avšak byla programovým potvrzením vítězství radikalismu v české politice v létě a na podzim roku 1917.¹⁸ Dohodové státy také zprvu nepomýšlely na konečné rozbití monarchie. Ještě v lednu roku 1918 prezident Spojených států amerických Woodrow Wilson přednesl na Kongresu svých Čtrnáct bodů, program, který se týkal mezinárodního uspořádání světa po skončení první světové války. Wilson vyslovil domněnku, že veškeré nesváry pramení ve své podstatě z porušeného práva na sebeurčení národů a hodlal tento stav napravit.¹⁹ Touto formulí se po vzniku Československé republiky ohánějí sami Němci v českých zemích, ale k tomu později. Desátý bod tohoto programu se týká samotného rakousko-uherského státu: „*The peoples of Austria-Hungary, whose place among the nations we wish to see safeguarded and assured, should be accorded the freest opportunity to autonomous development.*“²⁰ Je tedy zřejmé, že se s rozpadem monarchie nepočítalo, naopak, Rakousko-Uhersko má být zachováno a zajištěno a jeho národům má být umožněna autonomie. Na jednu stranu tento bod vyvolal u československého zahraničního odboje, který se již tou dobou snažil o samostatný státní život Čechů a Slováků, zklamání, na stranu druhou jim ale dodal sebevědomí a povzbuzení do dalších akcí. Vyplatilo se a během několika měsíců Dohodové mocnosti uznaly

¹⁷ Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V.: *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 275

¹⁸ Tamtéž, s. 279

¹⁹ Seibt, F.: *Německo a Češi: Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia, 1996. s. 250

²⁰ *President Woodrow Wilson's Fourteen Points* [online]. 2008 [cit. 2011-11-12]. Dostupné z: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp.

Národní radu za vládu budoucího československého státu. Nejprve nárok na samostatnost uznaly Spojené státy americké, pak Francie, Itálie a postupně další dohodové státy. Dne 18. října 1918 pak T. G. Masaryk vyhlásil československou samostatnost v tzv. Washingtonské deklaraci a 28. října 1918 dosáhlo úsilí o vytvoření vlastního státu vyvrcholení a definitivně vznikl samostatný československý stát. Narychlo vytvořený recepční zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. pak stvrdil vznik státu a došlo k převzetí právního řádu Rakousko-Uherska. To proto, aby následující den nedošlo ke stavu bezpráví a státní správa neukončila svoji činnost.

Český národ slavil velký úspěch v dějinách. Po skoro sedmdesáti letech se dočkal a začal tvořit svou vlastní státoprávní historii. Stejně pocity ale nesdíleli sudetští Němci (přídavek „sudetští“ poprvé zazněl v roce 1910). Ke konci války, kdy už bylo jasné, kdo bude vítěznou stranou, začali se i oni odvolávat na právo na sebeurčení, které zformuloval prezident Wilson. Vznikem Československa se obrátily role. Češi a Slováci se stali vládnoucími národy, kdežto Němci a Maďaři ztratili své původní nadřazené postavení. Z toho vzniklo hluboké nepřátelství Němců vůči Čechům, kteří se nechtěli smířit s tím, že by měli mít od této doby takové postavení, jaké znali doposud Češi. Proto Němci doufali v odtržení „svého“ území a vytvořili postupně čtyři provincie jako samostatné části Deutsch-Österreich, a to Deutschböhmen na severu Čech se sídlem provinčního sněmu v Liberci, Sudetenland na severní Moravě a ve Slezsku s hlavním sídlem v Opavě, Böhmerwaldgau na území Českého lesa a Šumavy, které počítalo s připojením k Hornímu Rakousku a provincie Deutschsüdmähren na jižní Moravě, které mělo být později připojeno k Dolnímu Rakousku. Celkově toto „sudetské“ území zahrnovalo zhruba 26 000 km² a až 3 miliony obyvatel, mezi něž patřili i Češi. Znamenalo to tedy třetinu československého území. Samotné odtržení by však představovalo mnoho překážek (např. to, že územní celek byl nekompaktní) a znamenalo by obrovské okleštění samotného státu, který by pak nejspíše dlouho neexistoval. Navíc toto území zahrnovalo přirozené hranice státu. Proto jednala československá vláda opatrně a snažila se dohodnout. Přestože vznikl nový stát, byl zatím slabý a nemohl si dovolit pobouřit světové veřejné mínění. Nabídka spolupráce vyznívala i z vládního prohlášení, které na první schůzi Prozatímního národního shromáždění přednesl ministerský předseda dr. Karel Kramář: *„Jménem první vlády svobodné Československé republiky zde mohu prohlásit, že německý národ v hranicích našeho státu bydlící nemá nejmenší příčiny obávat se*

*o svůj národní rozvoj. Věrní své minulosti a svým demokratickým tradicím, nechceme své krajany, postaví-li se loajálně na půdu našeho státu, nijak zkracovati v kulturním a jazykovém jejich rozvoji. Náš stát, bude ovšem českým státem tak, jak jsme si jej vydobyli krví a utrpením. Ale naši hrdostí a touhou by bylo, aby nikdo zde u nás, kdo není Čechem, necítil se utiskován a nesvobodným.*²¹ Znamenalo to však jen jakýsi příslib do budoucna. Němci neprojevili ochotu ke spolupráci, která jim byla nabídnuta, spíše naopak. Začali se bouřit a demonstrovat, z dobrovolníků vznikl tzv. Volkswehr, který měl být zárodkem jejich budoucí armády, nabídku účastnit se Národního shromáždění odmítli a místo toho dali vzniknout své vlastní vládě s tím, že se uvidí, jak bude rozhodnuto na připravované mírové konferenci ve Versailles. Německý nacionalismus byl však zlomen vojenským zákrokem a území obsazena do konce roku 1918. Dne 4. března 1919 byly snahy Němců znemožněny definitivně, když jim bylo zabráněno účastnit se voleb do rakouského parlamentu. Znamenalo to generální stávkou, která byla krutě potlačena. „... krev, která tekla 4. března, když čeští vojáci v mnoha městech stříleli do německého davu, byla prolita takovým způsobem, že jen stěží může být odpuštěno“²² (Archibald. C. Coolidge). Od této chvíle němečtí nacionalisté organizovali ilegální činnost spočívající např. ve špionáži a emigraci.

Mírová konference ve Versailles zahájila svou činnost 18. ledna 1919 a Československo zastupoval ministerský předseda Karel Kramář společně s ministrem zahraničních věcí Edvardem Benešem. Otázka sudetských Němců, kteří doufali v připojení k německému národu, opírajících se o právo na sebeurčení, byla vyřešena ve prospěch československého státu. Dohodové mocnosti jednomyslně odsouhlasily existenci Němců v Čechách a to hned z několika logických důvodů – ekonomických, geografických, politických i etnických (na území, které mělo být odtrženo, žilo i mnoho Čechů). Hranice státu byly stanoveny tak, že zahrnovaly historické země České koruny, Chebsko, Valticko, Vitorazsko, Hlučínsko, Slovensko a Podkarpatskou Rus, později byla určena i demarkační linie ve sporném Těšínsku. Otázka československých hranic byla vtělena do několika mírových mezinárodních smluv, uzavřených v letech 1919-1920,²³ a to smlouvy versailleské s Německem (1919), saint-germainské

²¹ Richter, K.: *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Třebíč: Akcent, 1999. s. 150

²² Seibt, F.: *Německo a Češi: Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia, 1996. s. 239

²³ Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V.: *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 294

s Rakouskem (1919), malé saint-germainské o připojení Podkarpatské Rusi (1919), severské s Rumunskem a Polskem, kterou však Polsko neratifikovalo a spor se vyřešil až v polovině roku 1920 a trianonské s Maďarskem (1920). Stvrzení míru ve Francii však nikoho na dlouhou dobu neuspokojilo i proto, že zůstalo mnoho nedořešených otázek, svět byl po válce zruinován a za dveřmi už stála hospodářská krize. Konference v zásadě uspěla jen se změnou hranic. Připravila se tak půda pro druhou světovou válku a jí předcházející mnichovskou zradu zasahující zrovna vzniklý nový československý stát.

3.2 Ústava z roku 1920 a její skutečná realizace

Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n. ze dne 29. února 1920 představuje ústavní listinu Československé republiky, jejíž účinnost nastala dnem jejího vyhlášení, tj. 6. března 1920. Autoři ústavy se inspirovali obsahy cizích listin, především americké, francouzské a rakouské prosincové ústavy, ale také například anglické, švýcarské či německé. K těmto zdrojům pak přistoupily ještě české tradice a české smýšlení a v neposlední řadě měly velký vliv i uzavřené mírové smlouvy z Versailles. Díky spojení těchto idejí vznikla ústava stojící na demokratických principech a vycházející z klasického členění dělby moci na moc zákonodárnou, představovanou dvoukomorovým parlamentem, moc výkonnou a vládní, rozdělenou mezi vládu a prezidenta republiky a moc soudní, vykonávanou soustavou nezávislých soudů. Československá republika byla tedy charakterizována jako právní demokratický stát s parlamentní formou vlády, kde lid byl jediným zdrojem veškeré státní moci. Velkým nedostatkem ústavy však bylo její přijetí nevoleným parlamentem.

Ústavní listina obsahovala uvozovací zákon o deseti člancích, který upravoval například otázku neplatnosti zákonů odporujících ústavě, či otázku pozbytí platnosti dřívějších ústavních zákonů. Samotný text ústavy měl 134 paragrafů rozdělených do šesti hlav. První hlava obsahovala všeobecná ustanovení o zdroji státní moci, typu státu a jeho území, státním občanství, barvách republiky či hlavním městě. Hlava druhá upravovala zákonodárnou moc – složení a působnost Národního shromáždění a jeho obou sněmoven. Moc vládní a výkonná byla charakterizována v hlavě třetí a představovali ji prezident republiky, vláda,

ministerstva a nižší správní úřady.²⁴ Moc soudcovská pak byla stanovena v hlavě čtvrté. Hlava pátá zakotvovala základní občanské svobody i povinnosti a konečně hlava šestá pojednávala o ochraně menšin, a to jak menšin národních, tak i náboženských či rasových. S ústavní listinou je podle § 129 těsně spjat jazykový zákon č. 122/1920 Sb. z. a n., který byl přijat parlamentem současně s ní. Navíc Československo se stalo signatářem smlouvy o ochraně menšin uzavřené v Saint-Germain en Laye dne 10. září 1919, již zakotvilo v ústavě.

Nově vzniklý československý stát byl státem mnohonárodnostním. Český (46 %) a slovenský (13 %) národ tvořil zhruba 2/3 obyvatelstva, zbylími obyvateli – menšinami byli především Němci (28 %), kterých bylo více než Slováků, ale také Maďaři (8 %), Ukrajinci (3 %), Poláci (1 %) a Židé (1 %). Mnohonárodnostním a mnohojazyčným státem se Československo stalo díky tomu, že vyrostlo na troskách bývalé habsburské monarchie a převzalo menšinové problémy. Hlava šestá je tedy v ústavě právem, protože upravuje otázku menšin. Hned v úvodu se objevuje základní princip rovnosti bez ohledu na rasu, jazyk nebo náboženství. Tyto rozdíly mezi občany republiky nesmí být překážkou v přístupu do veřejné služby, k úřadům či hodnostem. Všem státním občanům je přiznána možnost užívat svého jazyka v soukromých a obchodních stycích, samozřejmě v mezích zákona. Na území, které je obýváno značným zlomkem státních občanů československých jiného jazyka než československého²⁵, je zaručena výchova v jejich vlastní řeči s možností povinné výuky českoslovenštiny. Značný zlomek byl vymezen dvaceti procenty. Navíc všechny menšiny měly možnost hájit svá práva v parlamentním systému prostřednictvím vlastních politických stran.

Přijetí ústavní listiny se konalo ve stejný den jako přijetí jazykového zákona č. 122/1920 Sb. z a n., který prohlásil československý jazyk za jazyk státní – oficiální. Podle tohoto zákona se užíváním státního jazyka rozumělo za prvé úřadování všech soudů, úřadů, ústavů, podniků a orgánů republiky, jejich vyhlášky a zevní označení, za druhé text bankovek a státovek, za třetí velící jazyk v armádě.²⁶ Československý jazyk však ve skutečnosti neexistoval, pouze představoval politickou jednotu Čechů a Slováků. Například v zákoně o akciové

²⁴ Malý, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha, 2003. s. 348

²⁵ Zákon 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, ústavní listina Československé republiky, § 131

²⁶ Malý, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha, 2003. s. 359

cedulové bance (č. 347/1920 Sb. z. a n.) se mluví zvlášť o jazyku českém a slovenském.

Jak jazykový zákon, tak ústavní listina se nesla ve svých částech upravujících menšiny v duchu saint-germainské smlouvy. Tato „menší“ saint-germainská smlouva byla uzavřena mezi čelními mocnostmi a Československem a písemně potvrdila uznání vzniku nového státu a zároveň jej zavazovala k poskytnutí ochrany života a svobody všem jeho občanům bez rozdílu.

Přese všechna rozsáhlá ustanovení o menšinových právech v ústavě, jazykovém zákoně či saint-germainské smlouvě, která znamenala bezpochyby výrazný pokrok v demokratizaci státu a vyrovnání se ostatním právně vyspělým zemím, neměly ve skutečnosti takové účinky, jak se od nich očekávalo. Realizace těchto ustanovení nebyla snadná, naopak byla často zneužívána a obcházena. Jejich nedostatkem bylo, že ponechávaly velký prostor pro rozhodování jednotlivým státním úřadům nebo orgánům územních samospráv, jejichž představitelé záměrně jazyková práva německé národnostní skupiny porušovali, což je možné doložit na základě celé řady individuálních právních aktů.²⁷ Navíc první prováděcí nařízení jazykového zákona bylo učiněno až po pěti letech od okamžiku jeho platnosti. Kromě toho měli Němci ve státní správě při vzniku Československé republiky mnohem větší zastoupení než ostatní národy. Což byl ještě přežitek z dob monarchie. Vláda se pokoušela tento poměr zvrátit masovým propouštěním, dílem bez udání důvodu, dílem na základě jazykových zkoušek způsobilosti, jež se týkaly celkem 33 000, tedy 48 % německých úředníků.²⁸ Němečtí úředníci byli nadto ještě znevýhodňováni při povyšování v zaměstnání, někdy neměli ani možnost dostat se na lepší pracovní pozici. Jak vidno, úřady dost často omezovaly práva menšin. Nedá se však říci, že by docházelo k záměrné diskriminaci. Ba naopak, Němci přes občasné utlačování dále mohli používat svůj mateřský jazyk, udržovat vlastní vzdělávací systém, kulturní domy i tisk.

Přestože byla československá vláda v národnostní politice relativně korektní oproti některým jiným zemím, nepodařilo se jí odstranit nepřátelství a vyvolat u menšin, zvláště pak německé, takovou důvěru, aby se ztotožnily s existencí československého státu.

²⁷ Tauchen, J.: K některým otázkám právní úpravy jazykového práva v první ČSR z německého pohledu. In: *Spisy Právnické fakulty MU č. 337*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 531

²⁸ Seibt, F.: *Německo a Češi: Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia, 1996. s. 263

3.3 Mezinárodní vztahy

Konec první světové války přinesl mnoho nového. Skončila etapa absolutismu a z několika evropských říší se staly republiky. Právní řády mnoha zemí se úplně nebo alespoň zčásti zdemokratizovaly. První světová válka znamenala konec vládnoucích dynastií, šlechtických i církevních privilegií i aristokratické byrokracie. Poválečný svět však vždy ruku v ruce jde se sociálními a hospodářskými problémy jak uvnitř státu, tak i na mezinárodním poli.

Mírová konference ve Versailles znamenala vznik Společnosti národů, jak jej proklamoval již americký prezident Woodrow Wilson ve svých Čtrnácti bodech. Mezi všemi mírovými smlouvami, které byly v Paříži podepsány, měl své místo i Pakt Společnosti národů, schválen 28. dubna 1919 s platností od 10. ledna 1920. Společnost národů si dala za úkol udržovat mezinárodní vztahy, zajistit trvalý světový mír, dohlížet nad omezením zbrojení, vyřizovat všechny mezinárodní konflikty diplomatickým jednáním a ustavit mezinárodní soud. To vše na základě zásad mezinárodního práva a kolektivní bezpečnosti. Československá republika byla jedním z mnoha signatářů Paktu Společnosti národů (např. Německo přistoupilo až později) a výrazně se angažovala především prostřednictvím ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše. Československo se snažilo upevnit své mezinárodní postavení zvláště vzhledem ke vztahům s vlastními sousedními státy, které nebyly nijak utěšující. Problémový vztah nadále trval s Polskem, protože spor o území Těšínska nebyl vyřešen podle jeho představ. Vztah s Německem byl zpočátku klidný, možná právě proto, že se nacházelo v poválečném období, mělo tedy svých starostí dost a zajímalo se především o to, jak svou zemi přivést opět k životu. Rakousko bylo spojeno s Československem velmi úzce již z dob minulých, avšak během několika následujících let intenzita jejich vztahu slábla. Co se týče Maďarska, to bylo stále nepřítelem a Rumunsko společně s Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců (pozdější Jugoslávií) uzavřelo s Československem tzv. Malou dohodu, která si kladla za cíl nejen vzájemnou hospodářskou pomoc, ale především vznikla proto, aby čelila revizionistickým snahám Maďarska. Nezanedbatelným faktorem bylo i to, že všechny zúčastněné země tvořily součást „*cordon sanitaire*“, izolujícího stát sovětských bolševiků.²⁹ Celkově se zahraniční politika Československa

²⁹ Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V.: *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 318

orientovala na západ, především Francii, což bylo stvrzeno podpisem jejich společné spojenecké smlouvy 25. ledna 1924.

Postupem času, kdy se Německo a další státy vzpamatovaly z války, začaly snahy o revizi míru uzavřeného ve Versailles. V říjnu roku 1925 se sešlo sedm zemí (mezi nimi i Československo) ve švýcarském Locarnu a podepsalo celkem devět dohod. Nejdůležitější z nich byl tzv. Rýnský pakt, který garantoval vzájemnou nedotknutelnost hranic na Rýně mezi Francií, Německem a Belgií a zaručoval všeobecný mír v Evropě. S Polskem a Československem byly podepsány pouze arbitrážní dohody. Ve skutečnosti však výsledky locarnské konference dovršily a potvrdily politické přeskupení, k němuž došlo v Evropě v posledních letech.³⁰ Francie byla zatlačena do pozadí a do čela se dostala Anglie. Locarno znamenalo oslabení mírového systému a Československo začalo rozvíjet styky se Sovětským svazem, který byl uznán roku 1924, čímž byl dokončen jeho vývoj od roku 1922.

Vyvrcholením mezinárodních snah o mír a dlouhodobého jednání o odzbrojování se stal tzv. Briand-Kellogův pakt, přijatý v roce 1928 patnácti státy, mj. i Československem. Tento pakt zakázal válku jako prostředek řešení mezinárodních sporů a místo ní zavázal jednotlivé státy řešit tyto spory pokojnými prostředky. Briand-Kellogův pakt byl velmi moderním a vyspělým institutem pro zachování míru ve světě, avšak měl chybu – neobsahoval žádné sankce v případě porušení daných článků, což se později ukázalo jako velká slabina. A proto byla tato idea, i přestože byla správným směrem, předurčena k zániku.

V poválečném světě začaly postupně vznikat totalitní režimy (antidemokratické, reakční a fašistické), posíleny světovou hospodářskou krizí, která se přihnala roku 1929. K fašistické tezi o životě jako stálém boji, vývoji, pohybu a změně přičiňuje však nacismus jako druhý veliký pilíř svůj vlastní prvek, který v celé jeho koncepci hraje roli rozhodující – prvek rasy.³¹ Její základní tezí byla nerovnost lidské rasy, kde tou nadřazenou a vyšší byla germánská árijská rasa, s níž je pak spojen vývoj civilizace. Výše zmíněná světová hospodářská krize přišla do Československa o rok později a odrazila se především v pohraničním území osídleném Němci, kde byl průmysl orientován převážně na vývoz. To znamenalo postupnou fašizaci území a posílení krajní

³⁰ Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V.: *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 319

³¹ Beneš, E.: *Paměti I.: Mnichovské dny*. Praha: Academia, 2007. s. 95

pravice, která prováděla protistátní činnost, což nakonec vedlo roku 1933 k zákazu DSNAP (Deutsche nationalsozialistische Arbeitspartei = Německá národně socialistická dělnická strana) a vzniku Sudetoněmecké vlastenecké fronty (SHF) v čele s Konrádem Henleinem (později přejmenována na Sudetoněmeckou stranu), která měla později velký vliv na rozpad Československé republiky v období mnichovské krize.

Ve třicátých letech bylo již patrné válečné nebezpečí. Německo se nikdy nesmířilo s porážkou z první světové války, s tím, že bylo fakticky uznáno jediným viníkem jejího rozpoutání, s mnoha územními ztrátami a hlavně i miliardovými válečnými reparacemi. To vše v tomto státě přispělo k ohromnému nárůstu nacismu. Dne 30. ledna 1933 byl Adolf Hitler, vůdce NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeitspartei = Národně socialistická německá dělnická strana), jmenován říšským kancléřem, což se projevilo v likvidaci demokratických práv a svobod (například byla zrušena svoboda slova, tisku či spolčovací), ve zrodu ofenzivní politiky Německa a v postupném rozkladu mezinárodního mírového systému. Nejprve Německo opustilo odzbrojovací konferenci a začalo pomalu zbrojit, stejně tak vystoupilo ze Společnosti národů. Ještě předtím byl italským vůdcem Benitem Mussolinim předložen návrh na uzavření tzv. Paktu čtyř, který se měl stát novým vrcholným orgánem, jenž by zrevidoval versailleský systém a vyloučil by Sovětský svaz z evropských záležitostí. Čtyři velmoci, Anglie, Francie, Itálie a Německo, by měly výrazný vliv na chod událostí. Mimoto by byl ještě zvrácen dosavadní silný vliv Francie a Anglie na stranu Německa a Itálie. Realizace Paktu čtyř však nakonec nebyla možná pro odpor veřejného mínění a nesouhlas ostatních států. Roku 1934 pak Německo alespoň uzavřelo polsko-německý pakt o neútočení, jež zavazoval tyto státy jednat na mezinárodním poli bilaterálně a uznalo polské hranice dané versailleskou smlouvou. Byl to první významný krok k mezinárodní izolaci Československa.³²

Roku 1935 byly v Německu vyhlášeny vysoce rasistické norimberské zákony (zákon o ochraně německé krve a cti, zákon o státním občanství, zákon o říšské vlajce a říšském státním znaku), jež zbavovaly osoby, které nemohly prokázat tzv. árijský původ, základních lidských a občanských práv³³, dále byla

³² Harna, J., Fišer, R.: *Dějiny českých zemí II.: Od poloviny 18. století do vzniku České republiky*. Praha: Fortuna, 1998. s. 157

³³ Balík, S., Balík, S. ml.: *Právní dějiny Evropských zemí a USA (stručný nástin)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. s. 230

zavedena všeobecná branná povinnost, postupně se začala obnovovat německá armáda a o rok později nabraly přípravy na válku ještě intenzivnějšího rázu. To přinutilo Francii k uzavření smlouvy o vzájemné pomoci se Sovětským svazem. Československo pak na tuto smlouvu navázalo a taktéž se Sovětským svazem podepsalo spojeneckou smlouvu. Jejím nedostatkem však bylo vázání Sovětského svazu na primární pomoc Francie. Tedy pokud by bylo Československo napadnuto, nejprve musela zasáhnout Francie a až poté, co by se tak stalo, mohl se Sovětský svaz přidat na pomoc. V krizových situacích tedy tento systém postrádal flexibilitu. Na druhou stranu však tato formulace měla svůj důvod. Sovětský svaz nebyl v případné intervenci sám po boku Československa, stejně jako Francie, a navíc měl být umožněn snadnější přístup na československé území přes Polsko či Rumunsko tím, že spojenecká smlouva nebyla uzavřena jen mezi Sovětským svazem a Československou republikou.

Nacistické Německo systematicky pokračovalo v posilování svých pozic. S Velkou Británií uzavřelo mimo rámec mírové smlouvy dohodu, podle níž mohlo začít budovat válečné loďstvo.³⁴ 7. března 1936 pak německá armáda obsadila demilitarizační pásmo v Porýní a porušila tak nejen versailleskou mírovou dohodu, ale také tzv. Rýnský garanční pakt. Rozhodujícím impulsem k této akci a zároveň záminkou byla právě spojenecká smlouva uzavřená mezi Francií a Sovětským svazem, kterou Adolf Hitler viděl jako porušení Locarnské dohody a sám ji vypověděl. Rozpínavost Německa pokračovala, protože Hitler svým jednáním zjišťoval, že může zajít ve své agresivní politice velmi daleko, zatímco západní mocnosti jen nečinně přihlížely. Přestože versailleská smlouva i Rýnský garanční pakt Francii opravňoval k odvetě obsazení Porýní, nechtěla jít do této akce sama, ohlížela se na svého největšího spojence Anglii a navíc na tom byla po hospodářské krizi ekonomicky velmi špatně. Byl to jeden z rozhodujících momentů, jenž významně ztížil obranyschopnost československého státu. Proto na tuto akci Československo zareagovalo vojenským vyzbrojováním a výstavbou opevnění. Velká Británie i Francie přešly k politice appeasementu, zřetelně ztrácely zájem o osud střední Evropy, v níž přenechávaly volné pole německému úsilí o rozšíření jeho životního prostoru.³⁵ Nato pak v říjnu 1936 došlo k uzavření spojenecké smlouvy mezi Německem a Itálií a k vyhlášení Osy Berlín-Řím, což

³⁴ Harna, J., Fišer, R.: *Dějiny českých zemí II.: Od poloviny 18. století do vzniku České republiky*. Praha: Fortuna, 1998. s. 157

³⁵ Tamtéž, s. 157

fakticky oslabilo mezinárodní postavení Vídně, která se již nadále nemohla spoléhat na italskou záštitu.³⁶

Postavení Československa se krok za krokem zhoršovalo. V květnu roku 1937 došlo k výměně vlády ve Velké Británii, kde nový ministerský předseda Neville Chamberlain patřil k zástupcům politiky appeasementu a také nová francouzská vláda ministerského předsedy Éduarda Daladiera hledala způsob, jak se zbavit smluvních závazků vůči Sovětskému svazu a dalším zemím střední a východní Evropy.³⁷ Malá dohoda se začala rozpadat a světlo světa spatřil tzv. Fall Grün. První návrh tohoto plánu vznikl v červnu roku 1937. Byl to německý plán útoku na Československou republiku, v němž se počítalo s pomocí Sudetoněmecké strany, která měla mít za úkol ničit stát zevnitř. K naplnění tohoto plánu však nikdy nedošlo, neboť cílů bylo dosaženo bez boje na mnichovské konferenci. Do tohoto nejistého období československý národ navíc zasáhlo úmrtí T. G. Masaryka, který ze zdravotních důvodů abdikoval na post prezidenta republiky roku 1935 (po něm byl zvolen Edvard Beneš) a pro národ znamenal záruku a symbol demokracie.

Obrovské ohrožení Československa se přiblížilo anšlusem Rakouska německou armádou 12. března 1938, přestože Hermann Göring, vrchní velitel Luftwaffe, sdělil československému vyslanci: „*Dávám své čestné slovo, že Československo se nemusí ničeho obávat. To, co se stalo v Rakousku, je čistě německou rodinnou záležitostí.*“³⁸ Přes toto ujištění znamenalo připojení Rakouska pro československý stát značný problém ve styku se západními mocnostmi a ve své vlastní vojenské obranyschopnosti. Země se ocitla v obklíčení. Existovala však skupina lidí, která anšlus přivítala s nadšením – sudetští Němci, protože to pro ně představovalo budoucí řešení jejich otázky, v čemž se nemýlili. První krok k prosazení nacistických plánů představoval Karlovarský program Sudetoněmecké strany (SdP) z dubna 1938, který byl sestavený podle instrukcí z Berlína.³⁹ Němci v něm tvrdili, že se cítí utiskováni a chtějí mít stejná práva jako Češi. Jejich osm požadavků však těmto tvrzením odporovalo, naopak by jejich odsouhlasení znamenalo vytvoření státu ve státě. Požadovali totiž například uznání nedotknutelnosti jejich německého území, kde

³⁶ Nálevka, V.: *Světová politika ve 20. století (I)*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000. s. 144

³⁷ Harna, J., Fišer, R.: *Dějiny českých zemí II.: Od poloviny 18. století do vzniku České republiky*. Praha: Fortuna, 1998. s. 166

³⁸ Richter, K.: *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Třebíč: Akcent, 1999. s. 246

³⁹ Deák, L.: *Zápas o střední Evropu 1933-1938: Politicko-diplomatické vztahy*. Bratislava: Veda, 1986. s. 224

žádali vybudování vlastní samosprávy nebo svobodu přiznání se k německému národu. Pro československou vládu by potvrzení karlovarských požadavků znamenalo porušení ústavního základu státu. Vypracovala tedy návrh Národnostního statutu zaměřený na rozšíření práv menšin. Ten však byl henleinovci (SdP) odmítnut. Konrád Henlein měl totiž od Hitlera jasné instrukce – stupňovat své požadavky stále víc a víc, aby je československá vláda nemohla přijmout. V květnu roku 1938 se situace vyhrotila, když se začala německá vojska soustřeďovat kolem československých hranic. Československá vláda proto rozhodla o částečné mobilizaci, která dokazovala odhodlání národa bránit svůj stát. Západní mocnosti sice Československo diplomaticky podpořily, když prohlásily, že spojenecké závazky vyplní, avšak za pár měsíců se ukázalo, že to nemínily vážně. V srpnu toho roku přijel do Prahy lord Walter Runciman, britský diplomat, jenž měl představovat prostředníka mezi Sudetoněmeckou stranou a československou vládou. Výsledkem byl pouze tzv. čtvrtý plán, který však neznamenal nic jiného než přijetí karlovarských požadavků. I přes několik verzí Národnostního statutu, který se nakonec přiblížil k vlastnímu programu sudetských Němců, jej henleinovci nikdy nepřijali. Sám Hitler vyzval sudetské Němce k zorganizování puče a 12. září 1938 na sjezdu nacistické strany v Norimberku líčil obrovský útlak německé menšiny v Československu a odhodlání zakročit. Jeho projev v pohraničí vyvolal neskutečný ohlas, ozbrojené srážky, útoky Němců na české obyvatele, a proto byla vláda nucena vyhlásit stanné právo, zakázat Sudetoněmeckou stranu a obnovit pořádek v pohraničí. Tím bylo definitivně zmařeno další jednání s henleinovci a problém sudetských Němců byl přenesen na mezinárodní fórum, kde se jeho řešení ujala anglická diplomacie.⁴⁰

⁴⁰ Čapek, V., Pátek, J., Zwettler, O.: *Světové dějiny II.: Dějiny lidských civilizací od poloviny 17. století po současnost*. Praha: Fortuna, 1994. s. 165

4 MNICHOVSKÁ KONFERENCE

Na podzim roku 1938 začala hra o čas, která skončila pro československý národ katastrofálně. Už v létě 1932 z Hitlerových úst zaznělo: „*Čechy přesadíme na Sibiř nebo do oblastí volyňských, vykážeme jim rezerváty v nových spolkových státech. Češi musí pryč ze střední Evropy. Dokud tam budou, budou vždy ohniskem husitsko-bolševického rozkladu.*“⁴¹ Osud Československa byl již dávno předem určen. Jeho zpečetění nastalo právě v září onoho osudného roku.

Neville Chamberlain, věrný své politice appeasementu, přijel dne 15. září 1938 navštívit Adolfa Hitlera do Berchtesgadenu, aby zde vyřešil československou krizi pokojnou cestou a zachránil mír. Hitler zde jasně vyslovil podporu českým Němcům s odkazem na právo na sebeurčení a požadoval odtržení československého pohraničí. S tímto se pak Chamberlain, potěšen z hladkého a přátelského průběhu setkání, vrátil do Anglie a ve dnech 18. a 19. září se konala anglo-francouzská porada o hitlerovských požadavcích a o možnostech jejich přijetí československou vládou. Francouzský problém tkvěl především v uzavřené spojenecké smlouvě s Československou republikou. Má podrazit svého spojence, který doufá v jeho podporu, a požadovat od něj zrušení hranic státu? Z této porady nakonec přeci jenom vznikl tzv. anglo-francouzský plán. Neobsahoval nic jiného, než co chtěl německý vůdce. Československá vláda měla odstoupit pohraniční území, ve kterém se nacházelo více jak 50 % obyvatel německé národnosti. Britská a francouzská vláda svůj plán ospravedlňovala záchranou nejen světového míru, ale i samotného československého státu. Beneš váhal. Ultimátum totiž obsahovalo nejenom požadavek, aby Německu byla odstoupena všechna území, kde žilo více než 50 % Němců, ale aby byly vypovězeny všechny spojenecké smlouvy, jež zajišťovaly Československo proti německému útoku.⁴² Přes prvotní odmítnutí československá vláda nakonec anglo-francouzskou nótu díky dalšímu nátlaku byla nucena přijmout. Avšak Beneš pochopil, co to bude znamenat v několika příštích měsících: „...*všestranná katastrofa pro Francii, snad i Velkou Británii – a jistě mnoho jiných –, neboť to, co od nás žádají, je v každém případě veliká kapitulace před nestoudnou diktaturou německého netvora a projevem velikého morálního a politického pádu a ponížení evropské demokracie, které musí skončit jen hroznou válečnou*

⁴¹ Rauschning, H.: *Mluvil jsem s Hitlerem*. Praha: Nová Osvěta, 1946. s. 53-54

⁴² Král, V.: *Dny, které otřásly Československem*. Praha: Naše vojsko, 1975. s. 47

katastrofou a novým velkým evropským rozvratem.“⁴³ Nóta byla přijata 21. září v odpoledních hodinách. Ještě ten večer se objevily první demonstrace proti kapitulaci a tehdejší vláda agrárníka Milana Hodži již druhý den podala demisi. Místo něj byl zvolen předsedou vlády generál Jan Syrový, což u veřejnosti vyvolalo mylný dojem obratu v politice. Nová vláda však potvrdila přijetí anglo-francouzského plánu.

Ve dnech 22. a 23. září probíhala opětovná jednání německého vůdce Adolfa Hitlera s anglickým ministerským předsedou Nevillem Chamberlainem v Bad Godesbergu. Chamberlain se domníval, že se dojednájí poslední detaily předchozí dohody, ale Hitler požadoval okamžité předání Sudet, a navíc se na jeho vypracované názorné mapě ukázalo, že požaduje i takové území, kde jsou většinovým obyvatelstvem Češi, území, které by znamenalo ochromení veškerých komunikací, ohrožení hospodářství a jeho odkázání na Německo a zabránění pevností, což by zničilo obranyschopnost státu. To překvapilo i samotného Chamberlaina, který nemohl Hitlerovi kladně odpovědět, protože se obával nejen přijetí jeho vládou, ale především široké světové veřejnosti. Proto si od Hitlera vyžádal jeho podmínky v písemném provedení – tzv. godesberské memorandum, aby jej mohl předložit v Británii. Za těchto okolností však anglická ani francouzská vláda již nedoporučovala Československu, aby nemobilizovalo. Československá vláda odmítla godesberské požadavky a zmobilizovala své vojenské síly. Národ projevoval nadšení. Konečně se bude republika bránit a západní mocnosti jsou na jeho straně. Vypadalo to, že se váhy naklonily na druhou stranu. Opak byl pravdou. Změna situace pobouřila Hitlera, který měl 26. září v berlínském Sportpalastu útočný proslov proti Československé republice a vyhrožoval válkou. Na to zareagoval vlastním projevem Chamberlain, který veřejně poprvé přiznal, že nemůže zavést Anglii do války jen pro takovou malou neznámou zemi.⁴⁴ Velká Británie proto poté požádala italského vůdce Benita Mussoliniho o zprostředkování mezinárodní konference. 28. září, při zasedání britské sněmovny, byl Chamberlain náhle přerušen ve svém výkladu a předána mu zpráva, že bylo docíleno dohody o schůzce čtyř ministerských předsedů – Velké Británie, Francie, Itálie a Německa – v Mnichově. Britský parlament to pochopil

⁴³ Beneš, E.: *Paměti I.: Mnichovské dny*. Praha: Academia, 2007. s. 339

⁴⁴ *Mnichov 1938* [dokumentární film]. Režie Karol Wild. Československo, 1968

jako zachránění evropského míru a propukl ve velké ovace. Že to znamenalo životní pohromu pro Československo a později evropskou katastrofu, o tom v té chvíli nikdo neuvažoval.⁴⁵

Konference byla stanovena na 29. září v německém Mnichově. Sešly se na ní všechny čtyři velmoci – Anglie, Francie, Itálie a Německo – kromě té jediné, nejdůležitější, o níž se zde mělo jednat – Československé republiky. Ta mohla na konferenci vyslat pouze „pozorovatele“, jimiž se stali diplomaté Vojtěch Mastný a Hubert Masařík, kteří však nesměli být samotné poradě přítomni. Porada byla ve své podstatě jen divadlem, které mělo dát Hitlerovu diktátu podobu mezinárodní dohody.⁴⁶ Mezi účastníky konference panovala totiž vzájemná shoda s odtrhnutím pohraničního území. Šlo jen o to, dát tomuto uskutečnění přijatelnou formu, aby s tím západní veřejnost souhlasila a pochopila to jako záchranu evropského míru, aby neviděla, že se československý stát obětuje jen z vůle Hitlera. Smlouva byla podepsána všemi nejvyššími představiteli jednotlivých států v brzkých ranních hodinách 30. září 1938. Osud Československa byl zpečetěn. Okupace území byla určena již na 1. října a podrobnosti ohledně vyklizení a konečné určení hranic měla stanovit mezinárodní komise složená ze zástupců Německa, Itálie, Velké Británie, Francie a Československa. Garance, které západní mocnosti Československu dříve přislíbily, nebyly v samotné smlouvě vůbec zachyceny, pouze v dodatku k dohodě. Tento pakt čtyř velmocí znamenal tedy vyplnění Hitlerova přání, které spočívalo v primárním obsazení pohraničí německým vojskem a teprve pak, následně, mělo být umožněno jednat o budoucích hranicích československého státu. Až po podepsání a odsouhlasení mnichovské dohody byli pozváni českoslovenští velvyslanci, aby si vyslechli verdikt, bez ohledu na jakékoli diplomatické formality. Chamberlain zcela nepokrytě zíval, Daladier se rozpačitě díval do země.⁴⁷ Na otázku, zda je očekáváno nějaké vyjádření od československé vlády, bylo odpovězeno, že dohoda je přijata, tedy žádná odpověď se nevyžaduje. Pokud by se však Československo odmítlo přizpůsobit, vystavilo by se tak nebezpečí útoku nacistické armády. V tom případě již nemůže počítat s jakoukoliv pomocí od Francie či Velké Británie. Zrada spojenců byla dokonána.

⁴⁵ Beneš, E.: *Paměti I.: Mnichovské dny*. Praha: Academia, 2007. s. 394

⁴⁶ „Účastníci tohoto trapného divadla se shodují v tom, že konference byla vedena bez jednacního pořádku, bez jakékoli metody, zcela chaoticky. Spíše připomínala nenucenou zábavu, jejíž účastníci předem věděli, že výsledek je už dán a nemá tedy žádný smysl, aby byly vedeny spory o jakoukoli otázku.“ In: Král, V.: *Dny, které otřásl Československem*. Praha: Naše vojsko, 1975. s. 280

⁴⁷ *Mnichov 1938* [dokumentární film]. Režie Karol Wild. Československo, 1968

Jediným „správným“ řešením, co prý může československá vláda učinit, je přijmout dané stanovisko, podvolit se a do 17. hodiny toho dne vyslat svého plnomocníka na schůzi mezinárodní komise v Berlíně a den nato tam musí být i československý důstojník k projednávání evakuace prvního pásma, jež bude hned obsazováno.⁴⁸ Prezident Edvard Beneš společně s členy vlády, předáky vládních politických stran a generály Krejčím a Husárkem dne 30. září 1938 po poledni přijal mnichovský diktát. Důvodů znal hned několik, především si byl jist, že válka dříve či později přijde, a nechtěl, aby se tvrdilo, že Československá republika byla příčinou jejího rozpoutání, navíc ve chvíli, kdy by to znamenalo izolovanou válku. Den nato začalo vyklizování a obsazování Sudet. Ten samý den na Downing Street přistoupil Chamberlain k oknu a promluvil k lidu: „*Přátelé moji dobří, podruhé v naší historii přichází z Německa mír se ctí. Pevně věřím, že tento mír bude pro nás již věčný*“.⁴⁹ Bohužel se anglický ministerský předseda krutě mýlil. 5. října pak prezident Edvard Beneš abdikoval na svoji funkci a československý stát po skoro dvaceti letech opět ukončil svoji existenci. Česká kapitulace byla oznámena, aniž z jediného bunkru, dle soudu německých generálů, skvělého pevnostního pásu podél německých hranic byl vyšel jeden jediný výstřel.⁵⁰

⁴⁸ Beneš, E.: *Paměti I.: Mnichovské dny*. Praha: Academia, 2007. s. 398

⁴⁹ Lambertová, A.: *Ztracený život Evy Braunové*. Praha: Práh, 2006. s. 286

⁵⁰ Seibt, F.: *Německo a Češi: Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia, 1996. s. 317

5 MNICHOVSKÁ DOHODA

Mnichovská dohoda měla dalekosáhlé důsledky pro Československou republiku. Stát, který vznikl roku 1918, neměl dlouhého trvání. Smlouva, podepsána v Mnichově čtyřmi představiteli tehdejších velmocí, znamenala konec jeho existence. Samotná dohoda je velmi stručným dokumentem. Skládá se z krátké preambule, osmi bodů (článků, paragrafů), jednoho dodatku k dohodě a tří dodatečných prohlášení. Její součástí je navíc mapa, která označuje jednotlivé úseky sudetoněmeckého území. Kromě mnichovské dohody však bylo ještě tentýž den, 30. září 1938, podepsáno prohlášení německo-anglické. V něm se jednotlivé strany zavazují k řešení jakýchkoliv otázek metodou konzultace. Navíc mají přispívat k zajištění míru a především mezi sebou neválčit. Je to ve své podstatě pakt o neútočení, který vznikl z iniciativy anglického ministerského předsedy Nevilla Chamberlaina. Adolf Hitler jej sice podepsal, ale Joachimovi von Ribbentropovi, německému ministrovi zahraničí, poté, co se zmínil, že si není jist, že bylo moudré daný dokument podepsat, prý odpověděl: „*Ach, neberte to tak vážně. Ten kus papíru nemá vůbec žádný význam.*“⁵¹ To je jeden z důkazů, jak německý vůdce bral vážnost jakýchkoliv „mírových“ dokumentů, které navíc sám podepsal. Na mnichovskou dohodu neměl jiný názor. Už v době jejího podepisování věděl, že ji zanedlouho poruší.

5.1 Obsah

Jak jsem se již zmínila, mnichovská dohoda se skládá z preambule, osmi článků, jednoho dodatku k dohodě a tří dodatečných prohlášení.

V preambuli se velmoci „shodly se zřetelem k dohodě, jíž bylo v podstatě dosaženo o odstoupení sudetoněmeckého území“⁵² na podmínkách připojení pohraničí k německé říši a prohlásily, že jsou odpovědné za provedení jednotlivých článků. Zmiňovanou dohodou byl myšlen anglo-francouzský plán z 19. září 1938, který československá vláda nakonec pod nátlakem přijala. Anglo-francouzské nótě to ale podobné moc nebylo (pouze ustanovení o mezinárodní

⁵¹ Irving, D.: *The War Path: Hitler's Germany 1933-1939* [online]. Electronic version: 2003 [cit. 25.11.2011]. Dostupné z: <http://www.fpp.co.uk/books/WarPath/WarPath.pdf>. s. 264

⁵² Mnichovská dohoda. In: Schelle, K.: *Československé dějiny státu a práva v dokumentech - V.díl.* Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 148

komisi). Spíše na ni odkázaly pro větší důvěryhodnost – že velmoci sepsaly pouze to, s čím Československá republika souhlasila.

Článek první je velmi konkrétní. Stanoví začátek vyklizování sudetoněmeckého území na 1. října. Zde je jasně vidět, že se počítalo s okamžitým přijetím Československem bez jakéhokoliv dalšího jednání, bez možnosti vyjádření československé vlády a národa. Schválení zainteresovaného státu nemělo tedy pro signatáře skoro žádný význam. Druhý článek naopak stanoví konečný termín vyklizení pohraničí, a to na 10. října. Navíc bez ničení „jakýchkoli existujících zařízení“⁵³, za což má být odpovědna československá vláda. Odstoupení a vyklizení území mělo být hotovo v pouhých deseti dnech! Důraz, který byl dán na to, že nesmí dojít ke zničení žádného zařízení, dokazuje, jak moc bylo Československo průmyslově vyspělé. Ze strategického hlediska je to však logické, protože v daných oblastech se nacházely i zbrojní továrny a vojenská opevnění. V článku třetím se objevuje mezinárodní výbor, zmiňovaný již v anglo-francouzském plánu. Ten měl být složen ze zástupců signatářských zemí a Československa. V tomto bodě se počítá s účastí státu, kterého se celá mnichovská dohoda týká. Bohužel, jak se v budoucnu ukázalo, slovo československých zástupců, ale ani ostatních dalších zemí, nemělo žádnou váhu, vyjma Německa. Zprvu komise jednala tak, jak má pracovat každý správný mezinárodní výbor, po pár dnech však zástupci německé říše vystupovali kategoricky a jasně, s cílem bezpodmínečného prosazení Hitlerových požadavků. Tato komise měla podrobně určit podmínky vyklizení (čl. 3), území, v nichž se mělo provést lidové hlasování, jeho způsob a den, kdy se mělo konat (ne však déle než na konci listopadu). Tyto další pravomoci výboru jsou zakotveny v článku pátém. Poslední pravomocí (čl. 6), na pohled nejdůležitější, je konečné vymezení československých hranic. Nachází se zde ale dodatek, že ve výjimečných případech jsou možné „menší odchylky od přísně etnografického stanovení pásem, jež mají být převedena bez lidového hlasování“.⁵⁴ Pod touto záštitou pak Hitler zabíral území nad rámec stanovený v samotné dohodě s tichým souhlasem mezinárodní komise. Jak je již patrné, mezinárodní výbor byl orgán nevyužitý i přes snahy a námitky československé strany a pouze sloužil k potvrzení veškerých požadavků Adolfa Hitlera. Ve čtvrtém článku je stanoven časový harmonogram obsazování sudetoněmeckého území s odkazem na přiloženou mapu. Pohraničí je

⁵³ Mnichovská dohoda. In: Schelle, K.: *Československé dějiny státu a práva v dokumentech - V.díl.* Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 148

⁵⁴ Tamtéž, s. 148

na ní rozděleno do celkem čtyř úseků. Úsek I. zahrnoval jižní Čechy (většinu Šumavy), úsek II. severní Čechy, úsek III. západní Čechy a úsek IV. východní Sudety (Jesenicko, Opavsko, Hlučínsko, Těšínsko). Článek sedmý pak zavádí tzv. právo opce v případech přesídlení do odstoupených území a zároveň z nich, což mělo být provedeno do šesti měsíců od uzavření mnichovské dohody s tím, že opci musel zajistit německo-československý výbor. Toto ustanovení se realizovalo československo-německou smlouvou o otázkách státního občanství a opce č. 300/1938 Sb. z. a n.. Tato smlouva má celkem 14 paragrafů a účinnosti nabyla 26. listopadu 1938. Stanovila například, že „českoslovenští státní občané, kteří měli 10. října 1938 své bydliště v některé obci připojené k německé říši, nabývají toho dne německé státní příslušnosti, pozbývajíce (za určitých podmínek dále vyjmenovaných) zároveň československého státního občanství“⁵⁵ nebo že pokud muž nenabude německé státní příslušnosti, tak ani jeho manželka. V § 3 a § 4 této smlouvy se určí podmínky opce osob. Paragrafy 5 – 9 řeší příslušnost opčních úřadů a obligatorní znaky opčního prohlášení. § 10 pak říká, že opci již nelze odvolat. Následující paragrafy řeší pojem bydliště, co si s sebou osoby při stěhování smějí vzít, zřízení smíšeného výboru a účinnost smlouvy. Opce je jednorázová, neodvolatelná a vylučuje bipolitismus. Ovšem ve skutečnosti, pokud nějací Češi zůstali na území připojeném k Německu, znamenalo to pro ně být sice jeho státními příslušníky, avšak neplnoprávnými – druhé kategorie. A konečně článek osmý mnichovské dohody stanoví, aby československá vláda propustila sudetské Němce na jejich přání z ozbrojených sborů a taktéž sudetoněmecké vězně ve lhůtě čtyř týdnů od uzavření této smlouvy. To zasahovalo samotné československé ústavní právo, které zakotvovalo možnost udělení amnestie pouze prezidentem státu, a to v § 64 ústavní listiny.

K dohodě je připojen dodatek, který obsahuje záruku západních mocností za respektování „nových hranic československého státu proti nevyprovokovanému útoku“⁵⁶. Tu samou záruku mají dát Německo a Itálie, avšak až po upravení otázky menšin polských a maďarských.

Dále jsou ke smlouvě připojeny tři doplňující prohlášení. První obsahuje složení mezinárodního výboru, druhý jeho pravomoc a třetí říká, že pokud otázka polských a maďarských menšin nebude vyřešena do tří měsíců, pak se tohoto

⁵⁵ Smlouva 300/1938 Sb. ze dne 25. listopadu 1938 mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce, § 1

⁵⁶ Mnichovská dohoda. In: Schelle, K.: *Československé dějiny státu a práva v dokumentech - V.díl.* Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 149

problému zhostí další mezinárodní konference složená ze stejných čtyř velmocí, jako při vzniku mnichovské dohody. Tudíž se opět počítá s neúčastí Československa a stejně tak zástupců dotyčných menšin.

5.2 Právní posouzení

Mnichovskou dohodu je možné zkoumat z několika různých hledisek. Zejména z historického a politického, a to buď v rovině mezinárodní nebo vnitrostátní. Má však i dopady ekonomické, morální a právní. Právní souvislosti lze dále diferencovat na historickoprávní, mezinárodněprávní, teoretickoprávní apod. Mnichovská dohoda sice zasahuje primárně sféru mezinárodního práva, ale má i své aspekty ústavněprávní, právně teoretické či majetkově- a trestněprávní.⁵⁷ Názory v právní rovině se samozřejmě mohou různit z pohledu zainteresovaného státu, který mnichovskou dohodu posuzuje. Právní kultura totiž znamená způsob tvorby, interpretace a aplikace právních norem, tedy i právní systém se všemi jeho specifiky danými tradicemi, a v důsledku toho i rozdíly v pojetí legality (koncepte právního státu a doktríny rule of law).⁵⁸ Proto se rozlišuje právní kultura kontinentálního typu, angloamerického a islámského. To je však věcí právní komparatistiky.

V následujících kapitolách se budu zabývat především mezinárodněprávními souvislostmi, ale také ústavněprávními. Nakonec se pokusím nastínit problematiku platnosti samotné dohody.

5.2.1 Aspekty mezinárodního práva

Mnichovská dohoda je vícestranným mezinárodněprávním úkonem – mezinárodní smlouvou. Tato smlouva znamená, podle výkladu mezinárodního práva veřejného, ujednání (dohodu) dvou či více subjektů mezinárodního práva, které má z vůle těchto subjektů mezinárodněprávní účinky a řídí se mezinárodním právem. Z této definice můžeme vyčlenit určité pojmové znaky, které by měly být součástí každé mezinárodní smlouvy. Stranami, které mohou uzavřít mezinárodní

⁵⁷ Kuklík, J. ml.: K některým právním souvislostem mnichovské dohody v letech 1938-1945. In: *Mnichovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 324

⁵⁸ Gerloch, A.: *Teorie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 112

smlouvu a jež patří k jejím znakům, jsou pouze subjekty mezinárodní práva. Těmi jsou primárně suverénní státy. Anglie, Francie, Německo i Itálie patří bezpochyby mezi tyto státy, a tudíž tato podmínka byla splněna. Mezinárodní smlouva je dohodou, což je vyjádřeno souhlasným projevem vůle jednotlivých smluvních stran. Mnichovská dohoda byla uzavřena mezi čtyřmi velmocemi, které konsensem projevíly vůli být jí vázány. I tato podmínka mezinárodní smlouvy smyslu byla naplněna. Následkem souhlasného projevu vůle jsou pak mezinárodněprávní účinky, jež nade vši pochybnost mnichovská dohoda měla i přesto, že byly doslova fatální pro Československou republiku. Posledním pojmovým znakem je skutečnost, že právní režim mezinárodní smlouvy je určen samotným mezinárodním právem. Mnichovská dohoda však byla v rozporu s výše zmiňovaným právem, dokonce ho v některých částech i porušila, ať už se jedná o její přijetí, průběh či následek, který zavinila.

Je důležité zmínit se o obsahu nebo-li předmětu mezinárodní smlouvy. Ten musí být právně dovolený a věcně možný, aby byla dohoda platná. Není pochyb o tom, že změna či upravení hranic států je obsahem dovoleným i možným. Naopak se zásadně děje mezinárodní smlouvou či jsou hranice určeny objektivním orgánem, kterému je rozhodování o určení hranic svěřeno na základě mezinárodní smlouvy. Neplatnou smlouvou je však taková úmluva, jejíž předmět je protiprávní. Právní nauka ve třicátých a čtyřicátých letech dvacátého století dospěla k několika názorům ohledně neplatnosti mezinárodní smlouvy. Za nezávazné jsou prohlašovány ty smlouvy, jež jsou v rozporu s nějakým pravidlem mezinárodního práva obyčejového, mezinárodního práva smluvního nebo se speciálním závazkem vytvořeným předchozí smlouvou s některou stranou třetí.⁵⁹ A jakým způsobem může vůbec vzniknout platná mezinárodní smlouva? V první řadě se stane mezinárodní smlouva platnou a závaznou pro jednotlivé státy, které jsou jednou ze smluvních stran, což je ideální případ. Souhlas státu s mezinárodní smlouvou a její převzetí závazku z ní plynoucího může být však dán i následně, a to způsobem mezinárodním právem dovoleným.

Smluvní právo mezinárodní dnes upravuje Vídeňská úmluva o smluvním právu z roku 1969, která je z velké části kodifikací obyčejového smluvního práva platného již v roce 1938.⁶⁰ Přestože s tímto názorem souhlasím, nevyužiji

⁵⁹ Tábořský, E.: Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války. Praha: Melantrich, 1946. s. 41

⁶⁰ Mrázek, J.: Mnichov a jeho důsledky z pohledu mezinárodního práva. In: *Mnichovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 355

jednotlivé články této úmluvy při porovnání s mnichovskou dohodou, a to z toho důvodu, že se smlouva uzavřená v Mnichově nemohla řídit Vídeňskou úmluvou, která v té době neexistovala. Proto se pokusím vycházet z právního stavu daného v roce 1938.

Jak jsem již několikrát zmínila, mnichovská dohoda byla uzavřena mezi čtyřmi velmocemi, suverénními státy, tedy jasnými subjekty mezinárodního práva. Daná podmínka mezinárodního práva sice byla splněna v užším slova smyslu, v širším smyslu však již měla velké trhliny. Dohoda totiž pojednávala o dalším, pátém státu. Československo, jež bylo strategicky a politicky jedním ze základních kamenů skutečného evropského řádu⁶¹, bylo taktéž nepochybně suverénním státem, který se však nepodílel na uzavření mnichovské dohody. Byla to *res inter alios acta*, typická smlouva k tíži třetího, jak se jen ojediněle vyskytují v oboru mezinárodního práva.⁶² Smlouvy, které jsou uzavřeny k tíži třetí strany, odporují samotné zásadě suverenity tím, že ji omezují, což se v mezinárodním právu zásadně nepředpokládá. Suverénním státem je takový stát, který je svobodný, nepodřízený vůli jiného státu, což Československo v té době bezpochyby bylo. V mezinárodním právu se může objevit smlouva k tíži třetího, avšak v daném případě, aby byla smlouva platná, musela by se samotná Československá republika účastnit jednání nebo se k mnichovské dohodě dodatečně připojit způsobem právně dovoleným a projevit dostatečnou souhlasnou vůli s jejím obsahem. To se však ve skutečnosti nestalo a bylo tak porušeno mezinárodní právo. V té době však neexistovala žádná právní norma, která by danou otázku upravovala. Nezbyvá než se poohlédnout v duchu článku 38 Statutu Stálého soudního dvora mezinárodní spravedlnosti – jednak po všeobecných zásadách právních, uznávaných civilizovanými národy, jednak po nauce nejvýznamnějších publicistů mezinárodního práva, popřípadě nálezech mezinárodních soudů.⁶³ Nauku významných publicistů a nálezy mezinárodních soudů si vezmu na pomoc při přibližování souvislostí ohledně ústavněprávní problematiky.

Stálý soudní dvůr, jehož úkolem je rozhodovat podle mezinárodního práva spory, které jsou mu předloženy, bere za podklad mimo jiné obecné zásady práva,

⁶¹ Táborský, E.: Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války. Praha: Melantrich, 1946. s. 19

⁶² Tamtéž, s. 32

⁶³ Tamtéž, s. 32-33

uznávané civilizovanými národy.⁶⁴ Předchozí věta je součástí článku 38 Statutu stálého soudního dvora mezinárodní spravedlnosti, který je určen pouze samotnému mezinárodnímu tribunálu, avšak tím, že jej státy uznaly a zároveň se podrobily jeho rozhodování, daly najevo, že se obecné zásady právní staly dalším pramenem mezinárodního práva, zvláště v případech, kdy se nelze dovolat žádné mezinárodní smlouvy či obyčeje. Mezi základní právní zásady, kterých se mnichovská dohoda týká, lze řadit především rovnost a nezávislost států, s tím související nedotknutelnost územní integrity států, zákaz intervence do vnitřních záležitostí cizích států, zákaz použití síly, pacta sunt servanda (smlouvy mají být dodržovány), s tím související zásada *clausula rebus sic stantibus* (podstatná změna poměrů) a zásada dobré víry. Je již nasnadě vyslovit, že všechny zmíněné zásady byly mnichovskou dohodou porušeny či nevyužity ve prospěch Československé republiky.

Rovnost a nezávislost států byla porušena již při samotném jednání o mnichovské dohodě, a to ještě před jejím přijetím. Tím, že bylo Československo vyloučeno z podílení se na jejím vzniku, bylo zbaveno možnosti se dovolávat svých práv plynoucích i z jiných mezinárodních smluv již uzavřených a platných, a zároveň nebylo postaveno naroveň zbylých čtyř velmocí, ale naopak – bylo vůči nim v podřízeném vztahu. Na základě mnichovské dohody došlo k narušení územní integrity československého státu změnou jeho hranic. Jak jsem se již zmínila, obvykle se tak děje mezinárodní smlouvou, zvláště v dnešní době, kdy je snad veškeré území součástí některého státu. Mnichovskou dohodou se změnila hranice dvou států – Československé republiky a Německa. Hranice německé říše se však změnila platně, protože Německo bylo jedním ze signatářů mnichovské dohody a ochotně projevilo souhlas se změnou svého území vzhledem k tomu, že bylo iniciátorem této smlouvy. Naopak Československo, které bylo oním druhým státem, jehož hranice se změnila, signatářem mnichovské dohody nebylo. Z pozice rovnocenného suverénního státu by tato situace nebyla možná. Došlo by totiž k tomu, že by byl jedním státem udělen jednostranný závazek státu druhému bez jeho souhlasu! Což se však v roce 1938 nakonec stalo. Mnichovská dohoda znamenala odstoupení sudetoněmeckého území německé říši, čímž byla porušena nejen nedotknutelnost územní celistvosti československého státu, ale taktéž zásada zákazu intervence do vnitřních záležitostí jiných států. Území obývané

⁶⁴ Vyhláška 30/1947 Sb. ze dne 16. ledna 1947 o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, čl. 38 odst. 1 písm. c)

sudetskými Němci bylo v Československu problémem již řadu let. Se značně velkou nadsázkou bychom snad mohli připustit, že by to za jistých okolností mohlo společně s Československou republikou řešit i samotné Německo, protože se jednalo o německou menšinu. Avšak určitě se nejednalo o problém Anglie, Francie či Itálie. Tyto tři velmoci by mohly navrhnout řešení daného problému pouze v případě, že by se připojila Společnost národů a především jen tehdy, kdyby byl v Československu neudržitelný nepokojný stav, který by ohrožoval ostatní státy, a československá vláda by situaci nezvládala. To se však ve skutečnosti nedělo, nebo by se tak přinejmenším nestalo, protože daná situace byla vyhrocena ze strany samotného Německa. Můžeme se jen domnívat, jak by to nakonec v Československé republice dopadlo s německými menšinami, kdyby bývalo nebylo Hitlera.

O dalších zásadách (*pacta sunt servanda*, *clausula rebus sic stantibus*, *bona fide*) se zmíním v souvislosti s nedodržením mnichovské dohody.

5.2.2 Ústavněprávní problematika

Mnichovská dohoda se týká především mezinárodního práva vzhledem k tomu, že byla uzavřena mezi představiteli čtyř různých velmocí. I přesto, že smlouva zasahuje především pole mezinárodního práva, dá se posoudit i z hlediska práva ústavního, tedy z hlediska v té době platné československé ústavy. Jedná se o ústavní listinu ze dne 29. února 1920.

Smlouva uzavřená v Mnichově byla nakonec Československem přijata. Ponechme stranou to, jakým způsobem tak bylo učiněno či z jakého důvodu a zaměříme se pouze na problematiku osob, kterými byla přijata a kým ve skutečnosti měla být přijata, aby vyvolala platné mezinárodněprávní účinky. Právo sjednávat a uzavírat mezinárodní smlouvy přísluší hlavě státu, avšak ty z nich, jimiž se odstupuje státní území, vyžadují vždy (v té či oné formě) souhlasu parlamentu.⁶⁵ Tak je tomu podle většiny evropských i dalších ústav. Nejinak zní ústava tehdy platná, ústava z roku 1920. Ta říká, že prezident republiky sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy, a ty smlouvy, jimiž se mění státní území,

⁶⁵ Táborský, E.: Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války. Praha: Melantrich, 1946. s. 37

potřebují souhlasu Národního shromáždění.⁶⁶ Navíc § 3 odst. 1 ústavy umožňuje formu souhlasu Národního shromáždění pouze ústavním zákonem, který by musel být odhlasovaný kvalifikovanou většinou. Nejenže nebyl vyžádán souhlas Národního shromáždění a mnichovská dohoda byla přijata pouze prezidentem a vládou, nadto ale nikdy nebyl přijat ani žádný ústavní zákon o změně hranic československého státu.

Je otázkou, zda nedostatek svolení parlamentu, se kterým ústava daného státu spojuje vnitrostátní neplatnost přijaté dohody, je tak brána i v měřítku mezinárodním, či by naopak měla být tato smlouva mezinárodně platná a příslušný stát by měl přeměnit svůj vnitrostátní právní stav tak, aby mohl splnit své mezinárodněprávní povinnosti.⁶⁷ Tehdejší právní nauka se neshodovala v jednotném řešení. Převažovaly tři hlavní myšlenkové směry. Někteří znalci mezinárodního práva, mezi něž patřil například i Lassa Oppenheim, zastávali názor, že mezinárodní smlouva je nezávazná, pokud byla uzavřena bez nezbytného svolení parlamentu. Vycházeli z názoru význačného římského právníka Ulpiana, který pravil: „Qui cum alio contrahit vel est, vel debet esse non ignarus conditionis eius“ (kdo uzavírá s druhým smlouvu, zná, nebo má znát jeho – právní a majetkové – postavení). Další názor sdílelo mnoho jiných teoretiků a to ten, že nedostatek souhlasu parlamentu dané země znamená pouze relativní neplatnost mezinárodní smlouvy a lze ji kdykoliv poté dodatečně konvalidovat, tedy zhojit neplatnost právního úkonu. Třetí, a poslední názor velké skupiny internacionalistů považuje takový nedostatek parlamentního souhlasu za bezvýznamný a pokud jde o mezinárodněprávní platnost takové smlouvy, je platná a závazná. Zastánci tohoto názoru vycházeli ze zásady, že *ius repraesentationis* na fóru mezinárodním přísluší hlavě státu, a to neomezeně, a že zákony vnitrostátní z hlediska mezinárodního práva je nutno považovat za pouhá fakta.⁶⁸ Navíc se opírají o zákaz intervence do vnitřních záležitostí cizích států v tom smyslu, že pokud by měl jeden stát zkoumat, zda je vnitřní právo druhého státu při uzavírání mezinárodní smlouvy dodržováno, vměšoval by se do jeho vlastních záležitostí. Stejně tak by měl být orgán, který uzavírá jménem státu mezinárodní smlouvu, znalcem svého právního řádu a je odpovědný za rozpor s ústavou.

⁶⁶ Zákon 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, ústavní listina Československé republiky, § 64 odst. 1

⁶⁷ Seidl-Hohenveldern, I.: *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Aspi, 2006. s. 60

⁶⁸ Tábořský, E.: *Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*. Praha: Melantrich, 1946. s. 35

Všechny tyto názory a jiné další se opírají o něco jiného a každý má na platnost mezinárodní úmluvy jiný dopad. Přesto se však většina teoretiků shoduje na tom, že taková smlouva, která odporuje ústavní listině, je nezávazná. Jak jsem totiž zmínila výše, většina ústav minulých (i dnešních) států spojuje se změnou hranic souhlas parlamentu. Ostatně v tehdejší judikatuře se dá najít hned několik případů, které dávají tomuto převažujícímu názoru za pravdu. Nejvýznačnější z nich se zdá být arbitrážní případ Tinocův ve sporu mezi Kostarikou a Velkou Británií, rozhodnutý v roce 1923 nejvyšším soudcem Taftem jako jediným rozhodcem. V této rozepři popírala Kostarika platnost koncese, poskytnuté jejím dřívějším prezidentem se souhlasem poslanecké sněmovny, a to proto, že takový druh koncese směl být podle kostarické ústavy z roku 1917 dán jenom se souhlasem celého parlamentu (tj. nejen poslanecké sněmovny, ale i senátu).⁶⁹ Soudce nakonec rozhodl ve prospěch Kostariky.

Ústavněprávní problematika se později stala základem pro obnovení právního pořádku Československé republiky, základem pro teorii právní kontinuity v letech 1938 – 1945.

5.2.3 Platnost či neplatnost mnichovské dohody

Fakt nezvratné neplatnosti mnichovské dohody je pro Československo a pro jeho následníka – Českou republiku – klíčový, neboť tato neplatnost představuje jeden z právních základů pro existenci soudobé České republiky. Jakékoli zpochybnění dané neplatnosti totiž automaticky vyvolává možnost teritoriálních či majetkových nároků ze strany sousedních států.⁷⁰ Většina právních teoretiků, historiků a znalců se shoduje na tom, že neplatnost mnichovské dohody nastala ab initio, tedy od počátku. Objevily se však i opačné názory, že mnichovská dohoda byla platná, a to až do březnové okupace Československa v roce 1939. Tyto názory v tom případě znamenají, že mnichovská dohoda byla v září 1938 podepsána v souladu s mezinárodním právem. Já se přikláním k většinovému právnímu pohledu – mnichovská dohoda byla neplatná ex tunc, tedy od samého počátku, což se níže pokusím zdůvodnit.

⁶⁹ Táborský, E.: Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války. Praha: Melantrich, 1946. s. 35-36

⁷⁰ Tauchen, J.: Czech Republic and the nullity of the Munich Agreement. In: *A Brief Introduction to Czech Law*. United States: The American Institute for Central European Legal Studies, 2008. s. 103

Neplatnost mnichovské dohody můžeme rozčlenit na dvě části – neplatnost přijetí a neplatnost samotné dohody jako takové.

Neplatnost přijetí mnichovské dohody souvisí se zásadami mezinárodního práva. Mezinárodní smlouva může platně vzniknout různými způsoby. Kdyby se Československo účastnilo jednání o mnichovské dohodě a projevilo souhlasnou vůli, vznikla by mnichovská dohoda platně. Jak již víme, představitelé československého národa však přítomni nebyli. Druhým způsobem, jak bylo možno konvalidovat platnost mnichovské dohody, by bylo v případě, že by osoby, jež k tomu byly oprávněny, přijaly mnichovskou dohodu následně. Českoslovenští představitelé, prezident a vláda, sice mnichovskou dohodu přijali, avšak dle tehdejší platné ústavní listiny byl nutný kvalifikovaný souhlas Národního shromáždění. Nastalo tedy zjevné porušení ústavy díky vadnému projevu vůle. Navíc souhlas ze strany Československa nebyl ani očekáván. Československým velvyslancům bylo řečeno, že dohoda je přijata. I kdyby však žádná taková odpověď vyřčena nebyla, datum vyklizování sudetoněmeckého území bylo stanoveno na 1. října 1938. Vzhledem k tomu, že samotná úmluva byla přijata v brzkých ranních hodinách 30. září 1938, nebyl dán dostatečný čas pro rozhodnutí Československa. Jak vidno, vše nasvědčovalo tomu, že nějaké přijetí státem, kterého se celá mnichovská dohoda týkala, nebylo zapotřebí.

V době, kdy byla mnichovská dohoda podepsána, byli všichni její signatáři zavázáni Briand-Kellogovým paktem z roku 1928. Ten již v prvním článku zakazoval válku jako prostředek k řešení mezinárodních sporů. Přijetím mnichovské dohody však byl porušen především druhý článek, který říká: *„Vysoké smluvní strany uznávají, že urovnání nebo vyřešení veškerých sporů a konfliktů, které mohou mezi nimi vzniknout, ať budou jakékoli povahy nebo původu, nemá se nikdy dít jinak než pokojnými prostředky.“*⁷¹ Vyřešení jakýchkoli konfliktů mělo být řešeno mírovou cestou. Mnichovská dohoda byla navenek učiněna poklidně, ale ve skutečnosti zde figurovala hrozba silou a politický tlak. Hitler se nechal několikrát slyšet, že pokud nebude mnichovská dohoda přijata, napadne Československou republiku. Otázkou zůstává, zda se mezi řádky v Briand-Kellogově paktu dá najít i hrozba silou nebo jen použití síly, války. Stejně tak byla německá hrozba napadnutím v rozporu s arbitrážní dohodou, uzavřenou mezi Německem a Československem v roce 1925 v Locarnu, podle které se měly

⁷¹ Sovadina, J.: *Briand-Kellogův pakt (27.8.1928)* [online]. 3.8.2009 [cit. 2012-02-19]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-briand-kelloguv-pakt-27-8-1928-146/>.

spory řešit nejdříve tam uvedenými pokojnými prostředky. V dnešní době vyvolává použití síly i samotná její hrozba neplatnost a nezávaznost mezinárodní smlouvy. Jak to bylo ale myšleno v Briand-Kellogově paktu? Tehdejší názory znalců mezinárodního práva se v odpovědi na tuto otázku neshodují. Ovšem pokud by hrozba vojenskou invazí byla jediným důvodem pro neplatnost mnichovské dohody, s největší pravděpodobností by neuspěla. Někteří však tvrdí, že zde nebyla pouze hrozba silou, ale že samotné použití síly existovalo ve skutečném napadení územní celistvosti československého státu podporou sudetoněmeckých ozbrojených skupin.⁷² Ustál by pak tento názor? Prokázalo by se to? I přes všechna moderní ustanovení, která pakt zakotvoval, opomenul na jeden velmi důležitý – sankční opatření. Což znamená, že pokud by všichni měli stejný názor, pakt neurčil, jakou sankci by měl porušující stát dostat. Společně s vojenským nátlakem učiněným ze strany Německa zde byl vyvíjen i tlak politický. Pohrůžka ze strany Anglie a Francie, tedy pokud Československo mnichovskou dohodu nepřijme, nemá spoléhat na jejich pomoc, měla také své důležité místo při rozhodování o podvolení se mnichovskému diktátu. Tento pojem (mnichovský diktát) použili v poválečném procesu s představitelem nacistické správy v Protektorátu Čechy a Morava K. H. Frankem i profesori A. Hobza a L. Vošta, když vyjádřili názor, že mnichovská dohoda není vlastně žádným mezinárodněprávním aktem, neboť byla Československu „prostě nadiktována“ proti jeho vůli.⁷³ Z toho také vyplývá dnes hojně používané pojmosloví „o nás, bez nás“.

Neplatnost samotné mnichovské dohody nachází oporu v mnoha dalších ustanoveních a zásadách. Především byl porušen Pakt Společnosti národů, a to v člancích 10 a 20. Pakt Společnosti národů byl účinný od roku 1920, a i když Německo ze Společnosti národů po příchodu nacistů k moci vystoupilo, bylo vázáno těmito závazky podle versailleské mírové smlouvy, kterou nebylo oprávněno jednostranně revidovat nebo rušit.⁷⁴ Stejně tak v roce 1937 vystoupila ze Společnosti národů i Itálie. Anglie a Francie však nadále byly jejími členy, a tudíž byly jejím paktem vázány. Článkem 10 se jednotliví členové Společnosti zavázali k ochraně územní integrity a politické nezávislosti před vnějšími útoky. Na základě článku 20 byly státy vázány k tomu, že do budoucna neuzavřou jiné

⁷² Kuklík, J. ml.: K některým právním souvislostem mnichovské dohody v letech 1938-1945. In: *Mnichovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 325

⁷³ Tamtéž, s. 325

⁷⁴ Mrázek, J.: Mnichov a jeho důsledky z pohledu mezinárodního práva. In: *Mnichovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 355

dohody a ujednání, která by byla s Paktem v rozporu, a pokud by se tak stalo, automaticky by byly zrušeny. Tento Pakt Společnosti národů má tedy vyšší právní sílu než jiné mezinárodní smlouvy. Očividné porušení těchto důležitých článků vyvolává jasnou neplatnost mnichovské dohody. Jenomže Společnost národů nefungovala tak, jak se od ní očekávalo, vždyť i samotná Anglie a Francie patřily mezi její hlavní členy a především jí chyběl dostatek kompetencí.

Přese všechny úmluvy a jejich ustanovení, která byla porušena, nalezneme i základní zásady mezinárodního práva, jejichž nedodržení znamenalo neplatnost mnichovské dohody. Tak především Hitler uzavíral danou smlouvu s podvodným úmyslem – zavázal se šetřit suverenitu Československa ve chvíli, kdy byl pevně rozhodnut je zcela zničit.⁷⁵ Už v červnu roku 1937 byl zpracován první návrh útočného plánu na Československou republiku – Fall Grün. Byla tedy porušena zásada bona fide, což v užším pojetí znamená, že strana, která na omylu nenese vinu, může smlouvu později napadnout. Nejenže zde chyběl úmysl smlouvu dodržet již při jejím podpisu, nakonec však opravdu dodržena nebyla. Mnichovská dohoda stanovila, že konečné určení hranic bude mít na starost mezinárodní komise složená ze čtyř mocností, které ji uzavíraly, a z Československa. Ve skutečnosti však hranice stanovilo samotné Německo, které zabralo více území, než na které mělo právo. Dále měla Francie a Anglie povinnost splnit garanční slib – záruku proti každému nevyprovokovanému útoku, která nejenže byla zmíněna v samotné dohodě, ale již dříve i v anglo-francouzské nótě. Navíc smlouva přislíbila i záruky Itálie a Německa ve chvíli, kdy bude vyřešena otázka polských a maďarských menšin. Postup Francie a Velké Británie ve věci slíbené garancie je tudíž ze strany obou států nepochybně jasným porušením mnichovské dohody. Na druhé straně ovšem nutno uznat, že se oba tyto státy opravdu usilovně pokoušely přimět Německo k poskytnutí slíbených záruk, jak o tom svědčí některé dokumenty.⁷⁶ Pokud jedna ze stran mezinárodní smlouvy nesplní či nedodrží své povinnosti, má druhá strana právo revokovat takovou smlouvu, čímž ji odvolá. Mezi důvody revokace patří nejen nesplnění garančních slibů, ale také pozdější anexe zbytku Československa. Mezi základní mezinárodněprávní smluvní zásady patří zásada pacta sunt servanda, tedy smlouvy mají být dodržovány, avšak ne za každou cenu. Jednostranné porušení mezinárodní smlouvy však musí být učiněno pouze z vážných důvodů. Tzv. *clausula rebus sic*

⁷⁵ Král, V.: *Proč je Mnichov neplatný*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1972. s. 49

⁷⁶ Tábořský, E.: *Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*. Praha: Melantrich, 1946. s. 45

stantibus, která souvisí se zásadou pacta sunt servanda, spočívá v podstatné změně poměrů. Někteří autoři (např. Erich Kaufmann) se domnívají, že takové právní zásady odůvodňují nedodržení smlouvy jen tehdy, když by její dodržení mělo za následek obětování existence příslušného státu.⁷⁷ Ačkoli je toto vymezení velmi úzké, nám stačí, protože československý stát byl opravdu obětován – zdánlivě pro zachování míru.

Během fungování soudu pro válečné zločiny v Norimberku v roce 1946 bylo na základě svědeckých výpovědí prokázáno, že byl konkrétní postup proti Československu plánován již v době schvalování plánů pro získání životního prostoru ve východní Evropě na konferenci v roce 1937.⁷⁸ Později bylo v rozsudku mezinárodního vojenského tribunálu uvedeno, že okupace byla již dříve podrobně plánovaná, anexi československého území označil za „act aggression“ a samotnou mnichovskou dohodu za neplatnou.

Základem neplatnosti mnichovské dohody je tedy především úmyslné podvodné jednání jedné ze stran úmluvy, kdy již předem byl určen osud Československa, jenž potřeboval požehnání od ostatních silných velmocí té doby, jímž se stalo podepsání mnichovské dohody a postup politiky appeasementu. Dalším důležitým aspektem neplatnosti již několikrát zmiňované smlouvy bylo její nedodržení a fatální překročení. Tyto podstatné důvody neplatnosti společně s porušením těch kterých ustanovení jiných platných mezinárodních smluv a zásad mezinárodního práva tvoří velkou škálu možností, o něž se můžeme opřít v argumentaci neplatnosti versus platnosti mnichovské dohody.

⁷⁷ Seidl-Hohenveldern, I.: *Mezinárodní právo veřejné*. 3.vyd. Praha: Aspi, 2006. s. 81

⁷⁸ Tauchen, J.: Czech Republic and the nullity of the Munich Agreement. In: *A Brief Introduction to Czech Law*. 1.ed. United States: The American Institute for Central European Legal Studies, 2008. s. 109

6 NÁSLEDKY MNICHOVSKÉ DOHODY

6.1 Dopady na ČSR

Mnichovská dohoda i přes porušení mnoha pravidel mezinárodního práva a několika ustanovení již dříve podepsaných dohod, které měly být způsobilé především takovéto situaci zabránit, byla přijata. Pro Československo její schválení předznamenalo definitivní rozpad demokratické republiky.

Ve třetím článku mnichovské dohody se předpokládá vznik mezinárodního výboru složeného ze zástupců Německa, Anglie, Francie, Itálie a samotného Československa. Tato komise měla být určena ke konečnému vytyčení hranic území, které mělo být odstoupeno, k vymezení podmínek vyklizování a ve výjimečných případech navíc mohla navrhnout nepatrné odchylky od etnografického určení jednotlivých oblastí. Mezinárodní výbor skutečně vznikl, avšak fungoval na jiném principu, než bylo dohodnuto. Vlastní procedura rozhodování se vyvinula tak, že v subkomisích, sestávajících se ze zástupců Německa a Československa, nadiktovali němečtí zástupci své požadavky bez ohledu na námítky československých expertů, což pak nechali schválit čtyřmi vyslanci.⁷⁹ Československo se bylo nuceno podřídit vůli nacistického Německa za přihlížení jeho bývalých západních spojenců. Mohlo být namítáno cokoliv, od všeobecně platných mezinárodních pravidel přes suverenitu Československé republiky až po samotný text mnichovské dohody, který byl přijat, vše však bylo smeteno ze stolu. Jednotlivé články mnichovské dohody začaly být porušovány a vlády Anglie i Francie se o osud československého národa přestaly zajímat.

Zásadní událost, kterou pomnichovská situace vyvolala, byla abdikace Edvarda Beneše na post prezidenta republiky 5. října 1938. Se svým národem se rozloučil slovy: „*Koruna stromu naší vlasti je osekána, ale kořeny národa tkví pevně v jeho zemi. Sestupme ke kořenům, soustředme všechnu svou starou rodovou sílu do nich, jako jsme to ve svých dějinách učinili již tolikrát a koruna opět po čase vyrazí novými ratolestmi.*“⁸⁰ Jeho setrvání ve funkci nebylo žádoucí, měl být překážkou v dobrých vztazích s Německem. Čelit takovému politickému

⁷⁹ Šamberger, Z.: *Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů (Komentář k edici Státního ústředního archivu v Praze; Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu, 1938-1945)*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002. s. 54

⁸⁰ Tamtéž, s. 56

tlaku, dokonce i v domácích vládních kruzích, se dalo jen po určitou dobu, ovšem abdikace nebyla snad jediným možným řešením. Podle platné ústavní listiny prezident mohl rezignovat na svoji funkci, přičemž Národní shromáždění mělo být poté svoláno do čtrnácti dnů k nové volbě prezidenta. Národní shromáždění však svoláno nebylo. Opět se tedy porušilo ustanovení ústavy. Na druhou stranu podle § 66 prezident není odpovědný ze svého výkonu po dobu funkčního období, naopak je odpovědná vláda. Správné ústavněprávní řešení tkvělo tedy v odstoupení tehdejší vlády jako důsledek předešlých událostí. Beneš se však rozhodl opustit úřad kvůli ochraně republiky. Byl již dlouhou dobu přesvědčen, že to neznamena konec – předvídal druhou velkou válku a byl si jist, že čas pro obnovení československého státu ještě nadejde. Jak ukazuje historie, nemýlil se. Ovšem jeho abdikační akt jako prezidenta republiky, byl pečlivě uvážěn. Listinu měl připravenou již nějaký čas, tedy o tom přemýšlel. I přes všechny události, co se v roce 1938 postupně staly, si myslím, že abdikace Edvarda Beneše měla být považována za platnou. Jedinými důvody neplatnosti jeho abdikace byla neplatnost samotné mnichovské dohody a hrozba ze strany Hitlera. Pokládám neplatnost mnichovské dohody za celkem slabý argument, a to proto, že je v ústavě zakotvena politická odpovědnost vlády, ne prezidenta. Abdikace prezidenta republiky byla jasně faktickým důsledkem přijetí mnichovské dohody, ale také právním volním aktem. Navíc dopisem dr. Emilu Háchovi, Benešovu nástupci dnem 30. listopadu 1938, jej uznal jako prezidenta. Během druhé světové války však prosazoval teorii právní kontinuity Československa společně s kontinuitou své prezidentské funkce, což se přes zdánlivou nemožnost nakonec podařilo.

Republika se začala rozpadat také vnitropoliticky. Již 6. října 1938 vznikl tzv. Manifest slovenského národa v Žilíně z podnětu Hlinkovy slovenské ľudové strany. Tento manifest se stal výchozí platformou, o niž se opírala dohoda slovenských politických stran a slovenských představitelů celostátních stran, označená jako Prohlášení o autonomii Slovenska a známá jako Žilinská dohoda.⁸¹ Jejich požadavky byly přijaty a ten samý den byl jmenován ministr pro správu Slovenska. Stal se jím Jozef Tiso. Další den byla jmenována autonomní slovenská vláda. Podobná situace nastala i v Podkarpatské Rusi. V listopadu se pak autonomie uzákonily ústavním zákonem o autonomii Slovenské krajiny a ústavním zákonem o autonomii Podkarpatské Rusi. Prvně zmíněným ústavním

⁸¹ Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V.: *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 333

zákonem se mimo jiné prohlásila Slovenská krajina za autonomní část republiky, která se nově oficiálně označovala jako Česko-Slovenská.⁸² Docházelo k postupné totalitarizaci území a likvidaci parlamentní demokracie.

Jedním z nejvýznamnějších zásahů po Mnichovu bylo narušení územní celistvosti československého státu. Mnichovská dohoda je úmluvou o odstoupení sudetoněmeckého území, jehož definitivní hranice měl určit mezinárodní výbor a jejichž odchylky od etnografického určení mohl sám navrhnout. Vzhledem k tomu, že mezinárodní výbor byl fakticky v rukou Německa, došlo ke značným územním ztrátám, mnohem větším, než se očekávalo. V jednom z dodatků k dohodě se píše, že až se upraví otázka polských a maďarských menšin, bude mít Československo záruku i od Německa a Itálie. V jiném dodatku se prohlašuje, že pokud tato otázka nebude vyřešena do tří měsíců, sejdou se zástupci čtyř mocností znovu. Opět se zde nepočítá s účastí Československa. Po mnichovské konferenci si Polsko činilo nárok na území Těšínska a pohraniční pás na severu Slovenska, které bez odporu dostalo. S maďarskou stranou se jednalo v Komárně s nulovými výsledky. Proto se rozhodlo dne 2. listopadu 1938 ve Vídni o posunutí maďarských hranic na sever ministrem zahraničních věcí Joachimem von Ribbentropem z Německa a hrabětem Galeazzem Cianem z Itálie. Československý stát přišel o třetinu svého území (41 000 km²) s necelými pěti miliony obyvatel (z toho 1,2 milionem Čechů a Slováků). Mimoto úpravy státních hranic způsobily Československu další hospodářské a sociální obtíže: ztratilo 80 % energetických zásob, 50 % lehkého průmyslu, 25 % těžkého průmyslu, železniční síť byla na mnoha místech přerušena, 80 000 vojáků muselo být propuštěno, 70 000 úředníků ve veřejných službách, kteří přišli z odstoupených území nebo ze Slovenska do Čech, muselo být umístěno nebo předčasně penzionováno.⁸³ Odstoupení území znamenalo další problém – jeho právní postavení. Staly se všechny tyto oblasti platnými součástmi Německa, Polska, Maďarska či nikoliv? Zastáváme-li stanovisko, že obojí (mnichovská dohoda a vídeňská arbitráž) je neplatné, a to neplatné ex tunc, znamená to rovněž, že tzv. odstoupené oblasti nikdy nepřestaly právně být integrující částí československého státu, že nikdy nepřestaly spadat pod československou státní suverenitu – se všemi důsledky z toho plynoucími jak pro příslušné území, tak i

⁸² Vojáček, L., Schelle, K., Knoll, V.: *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. s. 335

⁸³ Bauer, F. a spol.: *Tisíc let česko-německých vztahů: Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Praha: Panevropa, 1995. s. 223

pro jeho obyvatelstvo.⁸⁴ V sudetoněmeckém území zavládl chaos. Čeští občané byli perzekuováni, český jazyk byl zakázán nejen v úřadování, ale nesměl být slyšet ani na veřejnosti. Zakázal se český tisk, noviny nesměly být vydávány. Mnoho Čechů uprchlo do území zbylého z Čech a Moravy, což znamenalo stovky uprchlíků, o které bylo nutné se postarat. Avšak ti, co z těchto oblastí neodešli, skončili ve velké většině v koncentračních táborech. To vše a mnohé další bylo spojeno se ztrátou Sudet.

Od počátku roku 1939 bylo stále patrnější, že se blíží úplná likvidace československého státu. Události nabraly rychlý spád v březnu toho roku. Vzhledem k vnitřnímu rozkolu v samotném státě se ústřední vláda pokusila uklidnit situaci na Slovensku. Ve snaze utlumit separatistické tendence a usměrnit tamní poměry méně radikálním směrem pokusil se Hácha počátkem března 1939 na popud československého armádního velení situaci řešit z moci prezidenta odvoláním Tisovy vlády v Bratislavě a jmenováním vlády nové.⁸⁵ Tamtéž byl vyhlášen mimořádný stav – tento vojenský zákrok v noci z 9. na 10. března je nazýván jako Homolův puč. Jenomže místo toho, aby se situace zklidnila a Hitler neměl záminku k útoku v podobě vnitřního rozvratu ve státě, stal se pravý opak. Německo podporovalo myšlenku samostatného slovenského státu. 13. března se Jozef Tiso setkal s Adolfem Hitlerem, kde mu vůdce dal jasně najevo, že má Slovensko jen dvě možnosti. Buď vyhlásí samostatnost, nebo se může stát, že Maďarsko anektuje jejich území. Den nato, se svolením prezidenta Háchy, se sešel slovenský sněm, který tajně rozhodl o osamostatnění slovenského státu v čele s Tisem. Podkarpatská Rus pak byla obsazena během několika dní maďarským vojskem „k žádosti karpatoukrajinského obyvatelstva“.⁸⁶ Osudným dnem pro české a moravské země se stal 15. březen 1939. Ten den v ranních hodinách bylo v Berlíně podepsáno prohlášení o okupaci zbylého území. Dokument podepsal Hitler, Hácha, Chvalkovský (ministr zahraničí) a Ribbentrop a uvádělo se v něm, že Hácha „odevzdává v plné důvěře osud lidu českého a českých zemí do rukou Vůdce Německé říše“, jenž „přijal toto prohlášení a projevil své rozhodnutí vzít český národ pod ochranu Německé říše a zajistit mu

⁸⁴ Táborský, E.: *Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*. Praha: Melantrich, 1946. s. 51

⁸⁵ Šamberger, Z.: *Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů (Komentář k edici Státního ústředního archivu v Praze; Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu, 1938-1945)*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002. s. 66

⁸⁶ Táborský, E.: *Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*. Praha: Melantrich, 1946. s. 60

autonomní vývoj odpovídající jeho povaze“.⁸⁷ Den poté, po začátku okupace, byl vydán výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava (č. 75/1939 Sb. z. a n.). V ten samý den se Tiso telegraficky postavil na Hitlerovu stranu a předal tak slovenský stát do jeho rukou pod záštitou ochrany. To bylo stvrzeno 23. března německo-slovenskou smlouvou.

Listina podepsaná v Berlíně ukazuje několik podobností s mnichovskou dohodou. Tak především vyvstává ten samý problém s kompetencí orgánu, který ji přijal – znovu bylo zapotřebí svolení parlamentu v takovéto věci. Dále je zde vynucen podpis hlavy státu pod hrozbou vojenské akce a bombardování Prahy. Co se týče nepřipustnosti samotného obsahu daného dokumentu, o tom není třeba polemizovat. V jaké platné mezinárodní dohodě je možné, aby prezident vydal suverénní stát bez jakýchkoliv podmínek, záruk a specifikací do rukou hlavního představitele jiného státu? Nemluvě o porušení platných právních zásad, státních práv, zásad mezinárodního práva a především o neslučitelnosti s dřívějšími závazky vyplývajícími z jiných uzavřených mezinárodních smluv, jako byla například i výše zmiňovaná mnichovská dohoda. Z toho všeho můžeme konstatovat neplatnost takového prohlášení, byť z rukou tehdejšího prezidenta Emila Háchy. A pokud uznáme neplatnost této listiny, znamená to zároveň i neplatnost Hitlerova výnosu o zřízení protektorátu.

Pojem „protektorát“ neznamena anexi území, kdy oblast zanikne a stane se součástí anektujícího státu, naopak si ponechává určitou mezinárodní subjektivitu, i když omezenou. Protektorát Čechy a Morava znamenal autonomii a samostatnou správu, ale hlava protektorátu (tzv. Oberhaupt) musela mít důvěru samotného Hitlera, stejně jako vláda musela být potvrzena říšským protektorem. Čechy a Morava v jejich teritoriálním statutu z března 1939 náležely (gehören) k území „Velkoněmecké říše“ a k jejímu celnímu území.⁸⁸ Vzhledem k tomu, že se tedy staly součástí říše, nedá se mluvit o protektorátu ve smyslu mezinárodního práva, ale spíše o anexi.

15. březnem roku 1939 skončilo období tzv. druhé republiky, které trvalo od nastolení mnichovského diktátu. Tento den znamenal určitý mezník nejen v národní historii, ale i v celosvětové – počátek prozření.

⁸⁷ Táborský, E.: *Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*. Praha: Melantrich, 1946. s. 60

⁸⁸ Tamtéž, s. 70

6.2 Zahranichně-politické následky a oduznání Mnichova

Oproti české veřejnosti, která do poslední chvíle věřila svým spojencům, nevědouc, co se ve skutečnosti děje, a která po oznámení mnichovského diktátu byla v šoku, světová veřejnost jákala nad stvrzením míru.

Daladiera vítal po přistání v Le Bourget obrovský dav potleskem, úsměvy, slzami štěstí i kyticemi. Podařilo se mu přece předejít válce, aniž by Francie porušila dané slovo: vždyť se Praha dobrovolně vzdala francouzsko-československé smlouvy.⁸⁹ Pro Daladiera to znamenalo v té době neskutečnou popularitu - „*la paix est sauvée*.“ Blahopřáli mu ze všech stran. Ještě téhož dne zasedla vláda, aby jednomyslně schválila mnichovskou dohodu. Nikdo neprotestoval, nikdo se ani slůvkem nezastal československého státu, který byl vydán na milost a nemilost velké německé říši, do rukou Adolfa Hitlera. Snad jediným černým mrakem se stalo upozornění Československa zaslané do Paříže (i Londýna), že se v území, které mělo být vydáno, nacházela opevnění s kulometry a municemi až za dvě miliardy. Jestlipak si vzpomněli Francouzi na jaře roku 1940 na toto varování, když vtrhli Němci do Francie zčásti v československých automobilech a s československými děly?⁹⁰

V ten samý den v Hestonu, kde přistál Chamberlain, se shromáždil podobný dav jako ve Francii. O pár hodin později již stál u okna na Downing street a promlouval k lidu, že mír bude věčný. I tady zasedala vláda, jež debatovala několik dní, avšak s tím rozdílem, že zde se našly pesimistické hlasy, kritizující podepsanou úmluvu. Winston Churchill, vůdce opozice, přednesl výstižný projev, kde podotknul, že mnichovská dohoda neznamena konec, ale teprve začátek: „*Necht' ví (anglický národ), že v naší obraně jsou hrubé nedbalosti a těžké nedostatky; necht' ví, že jsme utrpěli porážku bez války a že nás budou její důsledky provázet po dlouhé cestě; necht' ví, že jsme minuli strašný milník našich dějin, přičemž byla narušena celá evropská rovnováha, a že teď byl proto západním demokraciím vynesena příšerný rozsudek.*“⁹¹ Byli také tací, kteří po těchto událostech odstoupili ze své funkce, například Duff Cooper, ministr námořnictva. Churchill prorokoval, že horší časy teprve nastanou. Jediným plusem pro československý stát byla příslibená půjčka ve výši deseti milionů liber, k níž však díky okupaci v březnu roku 1939 z velké většiny nedošlo.

⁸⁹ Čelovský, B.: *Mnichovská dohoda 1938*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999. s. 376

⁹⁰ Tamtéž, s. 377

⁹¹ Tamtéž, s. 378

V Itálii panovalo podobné nadšení jako v západních mocnostech, možná ještě větší.

Za celou mezinárodní úmluvou stálo Německo, přestože navenek se zdálo, že autorem textu je Mussolini. Ve skutečnosti text mnichovské dohody sestavili Ernst von Weizsäcker, německý státní tajemník v ministerstvu zahraničí, Hermann Göring, ministr letectví, vrchní velitel Luftwaffe a zástupce Hitlera, a Konstantin von Neurath, dřívější ministr zahraničních věcí a budoucí říšský protektor v Protektorátu Čechy a Morava. I německá široká veřejnost doufala v zajištění míru a v poklidný život. Netušili však, že se činí přípravy na válku. Už v říjnu roku 1938 vydal Hitler opatření na okupaci území, které zbylo z Československa. Jak se psalo v mnichovské dohodě, obsazování a vyklizování sudetoněmeckého území mělo začít 1. října 1938, a také začalo. Sudetští Němci projevovali radost, uspokojení a nadšení, oproti českým občanům, kteří prchali zpět na české území. Někteří však zažádali o německé občanství. Bývalé země Koruny české byly postupně mazány z mapy Evropy.

Čtyři velmoci, které se na mnichovské dohodě účastnily a které odevzdaly československou zemi do rukou německého agresora, nebyly jediné, co se k dané situaci vyjádřily. Mezi jinými to byly Spojené státy americké, Sovětský svaz, ale i mezinárodní organizace Společnost národů. Roosevelt schválil mnichovskou politiku a její zásluhy ve věcech míru. Americký tisk měl zpočátku sklon souhlasit s Mnichovem, ale odhalil daleko dřív než evropské demokracie – podobně jako Roosevelt – skutečný význam konference čtyř.⁹² V Sovětském svazu se však neprojevovala radost nad stvrzeným mírem. V určité chvíli nabízelo Československu vojenskou podporu, kdyby se odmítlo podřídit německé říši. Otázkou však je, zda by bylo reálné vyhlásit Německu válku. Pokud by se Československo rozhodlo bojovat, stály by západní mocnosti na jeho straně? Existovala československo-francouzská smlouva o vzájemné pomoci, ale historie dokazuje, že nebyla brána vážně. Stejně tak zde byla československo-sovětská spojenecká smlouva, která však byla vázána na primární pomoc Francie. Opravdu by Sovětský svaz pomohl i bez vojenského zákroku ze strany Francie? A navíc kudy by se ruští vojáci dostali do české země? Přes Polsko, zjevného nepřítele Československé republiky, určitě ne. Maďarsko zní také velmi nepravděpodobně, když uvážíme, jakým způsobem se zachovalo po podepsání mnichovské dohody. Proč by tedy chtělo pomáhat československému státu? Sovětský svaz snad mohl

⁹² Čelovský, B.: *Mnichovská dohoda 1938*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999. s. 378-379

Československo podpořit pouze letecky. Neznamenaloby to ale, že by se stejně rozpoutala evropská válka, za níž by nakonec bylo odpovědné Československo? A mělo by šanci se ubránit? Prozířely by v té době západní mocnosti a přidaly by se na jeho stranu, nebo by naopak stály na frontě po boku hitlerovského Německa a zničily by československý stát společně s ním? Společně proti bolševismu? O těchto otázkách by se dalo dlouho polemizovat a je mnoho východisek, jak by to mohlo dopadnout. Na jednu stranu by mohla být rozpínavost německé říše zastavena mnohem dříve než za dlouhých šest let, na stranu druhou však mohla Československá republika zažít drtivou krvavou porážku, ze které by se už nevzpamatovala. Vraťme se tedy zpět k tomu, jak to skutečně bylo. Maxim Maximovič Litvinov, sovětský komisař zahraničních věcí, konstatoval, že se Československo stalo přívěskem Německa a ochotným nástrojem jeho politiky. Litoval, že se neobrátilo na Společnost národů, jak mu radil.⁹³ Společnost národů však také nakonec mnichovskou smlouvu na valném shromáždění odsouhlasila.

Oslabení československého území využily i další státy - Polsko a Maďarsko. Samotná mnichovská dohoda obsahovala dodatky týkající se polských a maďarských menšin. V jednom z nich se upravení otázky těchto menšin pojilo se zárukami ze stran Německa a Itálie – ty nikdy nebyly splněny. Druhý dodatek říká, že pokud by se tento problém do tří měsíců od uzavření mnichovské dohody nevyřešil, pak by se musely opět sejít ty mocnosti, které jsou podepsány pod textem úmluvy. Vyřešit menšinové problémy se měly cestou ujednání mezi příslušnými vládami. Vláda Józefa Becka v Polsku byla silně protičeskoslovenská, a tak není divu, že bezprostředně po Mnichovu učinila nároky na území Těšínska a později i část severního Slovenska. Těm bylo vyhověno. Naproti tomu otázka maďarské menšiny byla vyřešena až tzv. vídeňskou arbitráží, protože jednání mezi vládami, jichž se to týkalo, nevedlo k výsledkům. 2. listopadu 1938 rozhodl Ribbentrop a hrabě Ciano ve Vídni (odtud vídeňská arbitráž) o přiznání slovenské a podkarpatoruské části tamního území Maďarsku. Pokud byla ale mnichovská dohoda uznána neplatnou, pak je neplatná i tato arbitráž. Důvodů je hned několik. Za prvé se tato úmluva o mnichovskou dohodu opírá a vychází z ní. Otázka menšin však má být řešena mezi vládou Maďarska a Československa, o což se tyto vlády pokusily, avšak bezvýsledně. V tom případě mělo tento problém řešit setkání čtyř nejvyšších představitelů stejných jako v Mnichově. Kdežto ve skutečnosti o území československého státu

⁹³ Čelovský, B.: *Mnichovská dohoda 1938*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999. s. 381

rozhodli ministři zahraničí Německa a Itálie, navíc bez účasti Francie a Anglie, což jen dokazuje, v jakém postavení se západní mocnosti nacházely. Neboť není pochyby o tom, že Československo přijalo nabídku italsko-německé arbitráže ve věci maďarské pod neodolatelným nátlakem a ve stavu naprostého osamocení, když vidělo úplnou lhostejnost Francie a Anglie v této otázce a poznalo, že další naléhání na spoluúčast Francie a Velké Británie by jeho pozici, beztak již zoufalou, jenom zhoršilo.⁹⁴

Bohužel pro Československo, ale i pro celou Evropu neznamenaly zmíněné územní změny ukončení rozpínavosti velkoněmecké říše. 13. března 1939 se setkal Jozef Tiso, v té době bývalý slovenský ministerský předseda, s Hitlerem. Z tohoto setkání vzešlo druhý den rozhodnutí slovenského sněmu o samostatnosti slovenského státu. Podobně tak učinila i Podkarpatská Rus. 14. března odjel tehdejší prezident Emil Hácha společně s ministrem zahraničí Františkem Chvalkovským do Berlína, aby druhý den bylo podepsáno prohlášení o odevzdání zbylého území českých zemí Německu. Vznikl tak Protektorát Čechy a Morava, který se stal součástí německé říše. Většina států se k této události nevyjádřila, nezaujala žádné jasné stanovisko. Spíše vyčkávala. Avšak světové mocnosti nemohly nečinně přihlížet expanzi Německa a anexi českého a moravského území. Čtyři velmoci podaly formální protest proti postupu Německa a jasně prohlásily své rozhodnutí neuznat nový stav, který jím byl protiprávně vytvořen.⁹⁵ Patřily mezi ně Spojené státy americké, Francie, Velká Británie a Sovětský svaz. Všechny se shodly na tom, že zde není mezinárodním právem daný žádný právní základ, na němž by se dala tato inkorporace českých zemí stavět, a odsoudily zničení nezávislé země. Našla se však i malá část států, které tento čin uznaly, jak se dá usuzovat z jejich postupů. Tato různorodost v názorech jednotlivých států se odrazila i na postavení Československa po těchto událostech. Vznikem protektorátu přestalo Československo fakticky existovat a skončilo období tzv. druhé republiky, právně však neexistovalo jen pro ty státy, které protektorát uznaly. Československo tedy nadále zůstalo svobodným, nezávislým a suverénním státem, členem Společnosti národů, dokonce nadále existovaly a fungovaly zastupitelské úřady v zahraničí tam, kde bylo právoplatně uznáno, avšak postrádalo důležitý orgán, který by prosazoval jeho práva a hájil jeho samostatnost. Bylo tedy nutné vytvořit novou vládu v zahraničí. Do čela

⁹⁴ Táborský, E.: *Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*. Praha: Melantrich, 1946. s. 49

⁹⁵ Tamtéž, s. 76

československého odboje se postavil Edvard Beneš, který hned 16. března 1939 odeslal protestní telegram světovým státníkům do Spojených států amerických, Velké Británie, Francie a Sovětského svazu, který zněl: „*Lid český a slovenský se právě stal obětí velkého mezinárodního zločinu. Lid československý nemůže sám nyní protestovat a po událostech minulých měsíců nemůže se také sám bránit. Proto jako bývalý prezident Československé republiky vznáším k Vám tento slavnostní protest: Před svědomím světa a tváří v tvář dějinám jsem nucen prohlásit, že Češi a Slováci nikdy nepřijmou toto nesnesitelné potlačení svých svatých práv a neustanou ve svém boji, dokud jejich milované vlasti nebudou všechna jejich práva vrácena.*“⁹⁶ Evropě, i celému světu, začalo být jasné, že události vyvolané Hitlerem pomalu spějí k druhé světové válce, která na sebe nenechala dlouho čekat. Propukla napadením Polska Německem 1. září 1939 a skončila německou kapitulací 8. května 1945 (v Tichomoří válka skončila až 2. září téhož roku, kdy Japonsko kapitulovalo po svržení atomových bomb na města Hirošimu a Nagasaki).

Během druhé světové války došlo k odzvánění mnichovské dohody státy, které ji v září 1938 podepsaly a schválily, k čemuž se přičinila exilová vláda v čele s Edvardem Benešem uznaná od 21. července 1940. Velká Británie dlouhou dobu váhala s uznáním neplatnosti mnichovské dohody. 5. srpna 1942 byl zaslán dopis, v němž stálo prohlášení o anglickém stanovisku k Československu britským ministrem zahraničních věcí Anthonym Edenem k rukám ministra zahraničí Československa Jana Masaryka. Psalo se v něm, s odkazem na rozhlasový projev ministerského předsedy Winstona Churchilla, že se vláda Anglie cítí být zbavena závazků plynoucích jí z mnichovské dohody, protože byla porušena ze strany Německa, a že územní změny nastalé v roce 1938 a později nebudou mít vliv na poválečné řešení československých hranic. Tímto aktem je mnichovská úmluva ze strany britské jasně zavržena, stejně jako územní úpravy vzniklé z později přijatých aktů, zejména vídeňské arbitráže z listopadu 1938. Z výše zmíněného prohlášení plyne, že Velká Británie sice zřiká mnichovskou dohodu platnosti, avšak až od doby jejího porušení Německem. Tudíž lze dovodit, že britská vláda považovala uzavření mnichovské úmluvy za platné a její neplatnost se projevila až následně. Zmíněné stanovisko o následné neplatnosti Mnichova, potvrzené ostatně v roce 1966 ministrem zahraničních věcí Michaelem

⁹⁶ Šamberger, Z.: *Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů (Komentář k edici Státního ústředního archivu v Praze; Protifašistický a národně osvobozenecý boj českého a slovenského lidu, 1938-1945)*. Praha: Státní ústřední archiv, 2002. s. 69

Stewartem, je s největší pravděpodobností možné pokládat za přetrvávající britský postoj k mnichovské dohodě.⁹⁷ Naproti tomu Francie zastávala jiný názor. Uznala neplatnost této mezinárodní smlouvy od samého počátku, tedy *ex tunc*, a s ní neuznala pozdější akty spojené s dalšími územními změnami. Stalo se tak dne 29. září 1940 dopisem předsedy Francouzského národního výboru generála Charlese de Gaulla a komisařem zahraničních věcí Dejeanem. Nejenže Francouzský národní výbor neuznal mnichovskou dohodu a další akty s ní spojené, ale navíc se zavázal „učinit vše, co bude v jeho moci, aby se Československé republice v jejích hranicích z doby před zářím 1938 dostalo veškerých účinných záruk pokud jde o její vojenskou a hospodářskou bezpečnost, její územní celistvost a její politickou jednotu“.⁹⁸ Po ustavení prozatímní francouzské vlády byl obsah tohoto listu potvrzen společným prohlášením francouzské a československé vlády dne 22. srpna 1944. Co se týče Itálie, nová vláda, která vznikla po Mussoliniho pádu, sepsala prohlášení dne 26. září 1944, v němž stálo: *„Konstatujíc, že politika fašistického režimu proti Československu byla v rozporu nejen s nejšlechetnějšími tradicemi Itálie, ale i s našimi nejpodstatnějšími zájmy, a potvrzujíc, že takováto politika byla jedním z nejzávažnějších úkazů podmanění fašismu pod hitlerovským Německem, italská vláda slavnostně prohlašuje, že pokládá od počátku za neplatné dohodu mnichovskou z 29. září 1938 a tzv. arbitrážní rozhodnutí Ciano – Ribbentrop, formulované ve Vídni dne 2. listopadu 1938, jakož i všechny ostatní akty, jež jakožto důsledek těchto dohod a rozhodnutí směřovaly ke škodě nezávislosti a celistvosti republiky Československé.“*⁹⁹ Všechny tři velmoci tedy uznaly mnichovskou dohodu za neplatnou, stejně jako další po ní následované územní změny. Rozcházejí se však v posouzení doby, odkdy měla být vyslovena neplatnost dohody. Složitá situace však nastala v případě Německa. Nulita mnichovské dohody se začala na německé straně řešit až na přelomu šedesátých a sedmdesátých let dvacátého století. Spolková republika Německo měla v této věci odlišné právní i politické názory. Zamýšlela se sice oprostít od smlouvy uzavřené v Mnichově roku 1938, avšak jen z některých určitých hledisek, především morálního či politického. Ovšem po právní stránce chtěla udržet v platnosti jistá práva vyplývající z dohody. Týkalo se to zejména občanství a některých

⁹⁷ Kuklík, J. ml., Němeček, J.: Cesta k oduznání Mnichova za druhé světové války. In: *Mnichovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 137

⁹⁸ Tábořský, E.: *Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*. Praha: Melantrich, 1946. s. 54

⁹⁹ Tamtéž, s. 56-57

majetkových ujednání mezi jednotlivci, která byla uzavřena v dobré víře.¹⁰⁰ Naproti tomu československá strana trvala na absolutní neplatnosti od samého počátku. Tento problém nakonec vyřešila Smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa podepsaná dne 11. prosince 1973, jež se stala jádrem jejich budoucích dobrých sousedských vztahů.

6.3 Teorie právní a politické kontinuity

Teorie právní a politické kontinuity je úzce spjata se jmény Edvarda Beneše a Eduarda Táborského. Tato teorie se týká nepřetržitého vývoje československého státu a jeho právního řádu v letech 1938 až 1945. Problém kontinuity vznikl současně s přijetím mnichovské dohody v září roku 1938. Podle zmíněné teze tedy existuje souvislost státní a právní, na kterou lze však nahlížet z různých pohledů.

Prvním problémem je souvislost mezi československým státem, který existoval před podepsáním mnichovské dohody, a zemí, která začala fungovat po skončení druhé světové války. Je to z hlediska mezinárodního práva tentýž subjekt či jsou to dvě různé země, které na sebe nenávázaly? Stát tvoří tři základní znaky – státní území, obyvatelstvo a státní moc. Pokud jeden z těchto elementů zanikne, zanikne celý stát. Vývoj státu má charakter přetržitosti, kdy k likvidaci jednoho státu následuje vznik nového v důsledku revoluce, nebo rozdělení státu na více států, resp. oddělení (secese) jedné části státu od státu jiného.¹⁰¹ Naproti tomu zánik státu nepůsobí: anexe (podle mezinárodního práva je už v této době nepřijatelná), okupace (ta je pouze dočasným stavem), změny územního rozsahu (včetně odtržení části území – tzv. secese) a počtu obyvatel, dále změny formy státu či vlády, proměna společenského zřízení nebo dočasná neexistence nejvyšších orgánů státní moci.¹⁰² Smlouva, která vznikla v Mnichově, jejímž podepsáním bylo odtrženo a zmenšeno státní území tehdejší Československé republiky, neznamenala její konec. Stát nadále fungoval okleštěn o sudetoněmecké území. Březen roku 1939 byl ve znamení okupace zbylého

¹⁰⁰ Tauchen, J.: Czech Republic and the nullity of the Munich Agreement. In: *A Brief Introduction to Czech Law*. United States: The American Institute for Central European Legal Studies, 2008. s. 110

¹⁰¹ Klíma, K. a kol.: *Státověda*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s. 23

¹⁰² Maršálek, P.: Mnichov a problémy kontinuity československého státu a práva 1938-1945. In: *Mnichovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 375

českého území německou armádou, jeho připojení k německé říši a vzniku „samostatného“ slovenského státu. Ani tehdy však československý stát nezanikl. Obyvatelstvo - národ, tedy nositel státní suverenity - se nepodřídilo novému stavu věci, nerezignovalo, naopak vznikla odbojová hnutí doma i v zahraničí. Stav okupace by však v určité situaci mohl způsobit zánik státu, a to v případě, že by se takový stav stal nezvratným a byl mezinárodně uznán. Březnové události však nebyly ostatními zeměmi uznány, naopak potvrdily existenci československého státu silným nesouhlasem s německým chováním. Později bylo uznáno prozatímní státní zřízení v zahraničí reprezentované vládou Jana Šrámka a taktéž byla zavržena mnichovská dohoda. Situace na československém území měla pouze dočasný charakter.

Podle Edvarda Beneše byla výrazem mezinárodněprávního trvání Československé republiky ta československá vyslanectví a konzuláty, které i po 15. březnu 1939 fungovaly v těch státech, které rozpad Československa právně neuznaly.¹⁰³ Problém s uznáním politického a právního trvání Československé republiky vyvstal na britské straně. V Benešově dopise z 9. července 1940 stálo poděkování za postoj anglické vlády po březnové okupaci a za uznání československých úřadů na jejím území, čímž se domníval, že Anglie uznala právní existenci československého státu. Odpověď přišla záhy, 18. července toho roku. Reakce Velké Británie vyvolala u československých představitelů přinejmenším údiv. Lord Halifax uvedl, že jejich vláda nesdílí Benešův názor na situaci, „*že totiž svým postupem po událostech 15. března 1939 zaujala vláda Jeho Veličenstva jakékoli definitivní stanovisko, pokud jde o právní kontinuitu Československé republiky.*“¹⁰⁴ To, že Anglie uznala tamní československé vyslanectví, znamenalo, že pouze nesouhlasila se změnami, které vznikly německou okupací a které neměly žádný právní základ. Výslovné uznání právní kontinuity britská vláda nikdy nevyslovila.

Dále se pak podkarpatoruské území, dřívější část Československé republiky, stalo součástí Sovětského svazu, a ani zreformování státního zřízení na československém území nevedlo k ukončení existence samotného státu. Kontinuita státu tedy zůstala zachována a právní i političtí znalci se na tom většinou shodují. Nesouhlas s tímto stanoviskem se objevil například u stoupců

¹⁰³ Malý, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha, 2003. s. 503

¹⁰⁴ Táborský, E.: *Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*. Praha: Melantrich, 1946. s. 134

brněnské normativní školy (zejména F. Weyr a K. Greif), kteří ztotožňovali pojem státu s jeho právním řádem, nebo ze strany odborníka na ústavní právo Z. Pešky, který napsal, že revoluční změnu ústavy v předchozím období je třeba chápat jako „*přerušeni dosavadní právní souvislosti a tím jako ztrátu státní totožnosti.*“¹⁰⁵

Co se však týče kontinuity právního řádu, na tu existuje mnoho odlišných názorů. Souvislost práva se může posuzovat ze dvou hledisek - formálního a materiálního. Existují však různé pohledy na to, co si pod těmito hledisky představit. Ať už to má být formální kontinuita, kdy dochází ke změně právního řádu díky procesním a kompetenčním předpisům daného řádu, či která se má týkat pramenů práva, nebo pokud jde o materiální kontinuitu, která je vykládána tak, že neznamena žádný obsahový rozdíl mezi právními řády nebo tak, že pojednává o hodnotovém základu práva, tak při daném problému by výsledek měl být podobný, či dokonce stejný. Ti, co uznali formální kontinuitu, ji zdůvodňovali buď pomocí některých ustanovení ústavní listiny (např. Hoffmanovy úvahy se odvíjely od skutečné vůle lidu jako nositele suverenity, jež se projevila ve snaze po znovunabytí svobody a obnovení státu)¹⁰⁶, nebo na podkladu mezinárodního práva. Oproti tomu ti, co tuto kontinuitu neuznávali (zvláště stoupenci normativismu), se opírali o tzv. nové ohnisko československého právního řádu, což měl představovat ústavní dekret č. 2/1940 úř. věst. čsl. Tímto dekretem byl prezident zmocněn k zákonodárné činnosti. Tam, kde bylo nutné odsouhlasení Národním shromážděním dle ústavy z roku 1920, postačil souhlas vlády. Navíc předpisy, jimiž se vydávaly nové zákony, měly mít formu dekretů.

Osobně se přikláním k druhému názoru, tedy že právní kontinuita zachována nebyla. Podle definice formální kontinuity by měla být souvislost zachována pouze v případě, kdy by se jakákoliv změna v právním řádu děla pomocí takových předpisů, který sám takovýto právní řád schvaluje. Mnichovská dohoda byla přijata, i přesto, že se tak stalo protiústavně. Sudetoněmecké území bylo odstoupeno na základě mezinárodní dohody, která nedodržela zásady mezinárodního práva. Okupací v březnu 1939 vznikl Protektorát Čechy a Morava. Výnos o zřízení protektorátu byl protiprávní akt, vydaný Adolfem Hitlerem, vůdcem německé říše. Právní řád se ocitl v troskách – z Háchy a vlády se staly pomocné okupační orgány, Národní shromáždění bylo rozpuštěno a normotvorba, provozovaná po Mnichovu s ohledem na mocného německého souseda, se ocitla

¹⁰⁵ Maršálek, P.: Mnichov a problémy kontinuity československého státu a práva 1938-1945. In: *Mnichovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 376

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 377

zcela pod jeho diktátem.¹⁰⁷ Idea československého lidu, na níž byla Československá republika stavěna, byla odmítnuta samotnými tamními národy, zejména slovenským. V nejtěžších chvílích československého státu, kdy měl národ držet při sobě a podpořit svoji republiku, vznikla tzv. Žilinská dohoda – prohlášení o autonomii – jíž bylo vyhověno. Tohoto vnitropolitického rozkolu později využilo i Německo, když předneslo Tisovi ultimátum – slovenská samostatnost nebo anexe slovenského území Maďarskem. Vznikla tak samostatná slovenská země. Zahraniční odboj, který se měl zasloužit o obnovu československého státu, vytvořil prozatímní státní zřízení v londýnském exilu. Vydávání právních aktů v takové situaci ústavní listina neřešila, proto byl vydán ústavní dekret č. 2/1940 úř. věst. čsl., o jehož funkci jsem se zmínila výše. Tento předpis vytvořil – aniž by to v něm bylo výslovně stanoveno – nové ohnisko československého právního řádu.¹⁰⁸ Základem československého poválečného právního vývoje se bezpochyby stal ústavní dekret prezidenta republiky o obnově právního pořádku, publikovaný pod číslem 11 úředního věstníku československého.¹⁰⁹ Tento dekret platil pouze v českých zemích a definitivně byl dokončen zákonem č. 12/1946 Sb., který jej doplnil. Dekret se skládal ze čtyř hlav, které pojednávaly o obecných právních normách, o rozhodnutích soudů a správních úřadů, o výhradě zvláštních předpisů a o soudech a úřadech zřízených v době nesvobody. Doba nesvobody byla datována od 30. září 1938 a všechny předpisy, vydané po tomto dni, nebyly podle tohoto dekretu součástí právního řádu. Dalším důležitým předpisem byl dekret č. 18/1944 úř. věst. čsl., o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění. Národní výbory – místní, okresní či zemské – měly později vytvořit prozatímní Národní shromáždění, tedy nejvyšší orgán zákonodárné moci. Avšak autorita československých orgánů nebyla přijata na území slovenském ani podkarpatoruském. V roce 1944 došlo k vypuknutí Slovenského národního povstání, jehož vedením byla pověřena Slovenská národní rada. Ta se stala nejvyšším zákonodárným a výkonným orgánem a znemožnila tak působnost dekretů Edvarda Beneše na svém území. Neupírala exilové vládě její význam, avšak žádala obnovení československého státu ve smyslu státu národů českého a slovenského, jež by měly stejné, rovnocenné postavení. Poté, co byla ustanovena nová československá vláda

¹⁰⁷ Maršálek, P.: Mníchov a problémy kontinuity československého státu a práva 1938-1945. In: *Mníchovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 380

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 381

¹⁰⁹ Malý, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde Praha, 2003. s. 513

v Košicích, byly dekrety prezidenta republiky vydávány s celostátní působností pouze se souhlasem Slovenské národní rady. Co se týče Podkarpatské Rusi, tam pravomoc československých orgánů nedosahovala. Nakonec byla pod názvem Zakarpatská Ukrajina připojena k Sovětskému svazu a odtržena tak z dřívějšího československého území, což bylo po válce potvrzeno v československo-sovětské smlouvě.

Oproti formální kontinuitě se materiální, tedy obsahová souvislost jednotlivých právních řádů udržela až do vzplanutí povstání na Slovensku. Jeho vedoucí síla – Slovenská národní rada – zde nepřipustila výkon prezidentova zmocnění k vydávání dekretů a recipovala právní předpisy z doby slovenského státu, pokud neodporovaly republikánsko-demokratickému duchu.¹¹⁰

S teorií právní a politické kontinuity, týkající se československého státu, se pojí několik závěrů. V první řadě tato teorie odsuzuje mnichovskou dohodu a její platnost, a to od samého počátku. Navíc z ní vyplývá, že veškerá území, která byla odstoupena a okupována, zůstala právní součástí Československé republiky s výjimkou Podkarpatské Rusi. Orgány prozatímního státního zřízení v zahraničí byly uznány jako budoucí instituce. A nakonec také potvrzuje skutečnost, že vzniklý slovenský stát neměl žádný právní základ. Vyjádření k této tezi poskytl i Ústavní soud České republiky v nálezu č. 55/1995 Sb. ze dne 8. března 1995 ve věci návrhu na zrušení dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. Ve svém nálezu Ústavní soud odmítl jakékoli zpochybňování dekretů prezidenta republiky a jednoznačně akceptoval prakticky všechny body Benešovy argumentace.¹¹¹

Nad otázkou teorie právní a politické kontinuity, která tvořila základ obnovy československého státu v předmnichovské podobě, prezentovaná zahraničním odbojem v čele s Edvardem Benešem, je možné dlouho polemizovat. Je to problém velmi diskutabilní, protože ať už se ocitáme na straně těch, kteří souhlasí s nepřetržitostí právního a státního vývoje či naopak, vždy nalezneme slabá nebo úplně prázdná místa v té či oné argumentaci.

¹¹⁰ Maršálek, P.: Mnichov a problémy kontinuity československého státu a práva 1938-1945. In: *Mnichovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 382

¹¹¹ Tamtéž, s. 379

7 ZÁVĚR

Vztahy mezi Čechy a Němci se vyvíjely již od středověku, kdy začaly oba národy tvořit společnou zem. Čeští Němci a Češi tvořili jeden národ. S nárůstem nacionalismu v 19. století se však jejich vztahy vyhrotily natolik, že se chtěli rozdělit. Čeští Němci si přáli připojení k německé říši, Češi vytvořit svůj vlastní stát. Samostatný československý stát vstoupil v život na podzim roku 1918. Československá republika se stala demokratickým státem, což bylo potvrzeno i v pozdější ústavní listině. Tvořila jednotný a nedílný celek, kde československý lid byl zdrojem veškeré státní moci. Stala se jedním z nejdůležitějších představitelů demokracie v Evropě, budila respekt na mezinárodním fóru a byla jedním z mnoha signatářů Paktu Společnosti národů. Upevnila své mezinárodní postavení tím, že plnila zodpovědně své závazky a podporovala své západní spojence. Čelní představitelé československé země se snažili dostát svým slovům v otázce ochrany menšin, zejména té německé. I přes veškerou snahu, kterou vláda vynaložila na odstranění nepřátelství v pohraničí, se jí to díky vnitřnímu rozpoložení německé menšiny, silně podporované nacistickým Německem, nepodařilo. Demokratický stát podlehl rozpínavému západnímu sousedovi. Po dvaceti letech od vzniku Československa ukončili vysocí představitelé čtyř evropských velmocí jeho vývoj. V září roku 1938 byla podepsána mnichovská dohoda, která měla za následek pozdější okupaci státu. Tato úmluva byla prezidentem a československou vládou přijata v zájmu zachování světového míru a ochrany svého zbylého území. Znamenala nehorázné pošlapání demokracie a suverenity nového středoevropského státu, přetržení vývoje veškerých mezinárodních vztahů a kolektivní bezpečnosti a naprostý nezájem ze strany západních spojenců. Pro Hitlera však bylo podepsání mnichovské dohody bezvýznamné – překonal pouze jednu z překážek, která mu stála v cestě k získání celého světa, a to bez odporu. „*Chtěl bych ještě jednou vyzvednout význam této mnichovské smlouvy,*“ řekl později generál-plukovník Halder před norimberským tribunálem, „*nejenom kvůli dojmu na obyvatelstvo, nýbrž i na wehrmacht. Od této doby se vždycky říkávalo: ‚Führer to už nějak zvládne, v Mnichově to taky zmák‘.*“¹¹² Velmocí, které se účastnily jednání v Mnichově a které mohly zastavit příkoří, jež bylo učiněno na československém státě, nechtěly vyvolat nový boj na

¹¹² Seibt, F.: *Německo a Češi: Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia, 1996. s. 317

evropské půdě. Politikou ústupků agresivní straně však přivedly celý svět ke druhé světové válce, která začala rok po obětování Československé republiky. Pak již nebyla možnost vyhnout se konfrontaci s nacismem a jeho představiteli. Krvavý boj, trvající dlouhých šest let, který byl nejničivější válečnou katastrofou v historii lidstva, měl za následek desítky milionů obětí, zpusťování mnoha zemí, ale zároveň obnovení československého státu, vytvoření Organizace Spojených národů a rozdělení Třetí říše. To vše zavinil pocit ponížení států, jež byly poraženy v první světové válce, po ní nastala světová hospodářská krize, vzestup nacismu v Německu a nakonec i podpora Adolfa Hitlera evropskými velmocmi. Československé republice, která dvacet let budovala průmyslový, demokratický a spravedlivý stát, byla nejen odtržena značná část území, ale zároveň se ocitla sama ve středu Evropy, na strategicky velmi výhodném místě, bez svých spojenců, bez jakékoliv podpory Společnosti národů. Byla vydána německému agresoru, který měl již při podepisování mnichovské dohody v úmyslu ji zničit, vždyť co si Hitler myslel o Češích: „*Čech je rozený nacionalista... Čech je ze všech Slovanů nejnebezpečnější, protože je pilný... Nepohrdám jimi, je to osudový boj. Do našeho národa vnikl odštěpek cizí rasy a jeden musí ustoupit, on nebo my... Zničilo to i Habsburky. Mysleli si totiž, že tu otázku vyřeší po dobrém.*“¹¹³ Principy a ideály, nastavené představiteli první republiky, se vytratily a na československém území zavládl strach, pocit zrady, restrikce lidských a občanských svobod, a především jej pohltit totalitní režim.

Československý stát však nezanikl. Březnovou okupaci odmítla většina států. Existence Československa byla potvrzena, mnichovská dohoda zavrhnuta. Během druhé světové války fungoval zahraniční odboj na plné obrátky a podařilo se mu obnovit předchozí stav, takže situace, jež nastala ve střední Evropě, měla pouze dočasný charakter. Otázkou zůstává, zda se mělo v září roku 1938 bojovat a nepodřít se mnichovskému diktátu. Mělo by Československou alespoň nepatrnou šanci na vítězství proti několikanásobné přesile? Nebo by snaha ubránit svůj národ a odvaha postavit se nepříteli nestačily a československý stát by utrpěl drtivou porážku? Myslím, že někdy znamená více opatrnosti mnohem větší naději do budoucna než vrhnutí se bez přemýšlení do konfliktu. S odstupem času si na Mnichov může každý udělat vlastní názor, stejně jako jej lze posoudit z objektivního hlediska. Čas, jenž byl dán představitelům československé republiky, byl velmi krátký na tak zásadní rozhodnutí. Události tehdejších

¹¹³ Hamanová, B.: *Hitlerova Vídeň: Diktátorova učednická léta*. Praha: Prostor, 1999. s. 361

zářijových dní jsou však ukázkou i toho, jak lze zlikvidovat fungující samostatný a nezávislý stát diplomatickou cestou. Neměly by být zapomenuty jen proto, že co se stane jednou, jako by se nestalo nikdy. Historie Čechů se podruhé opakovat nebude, historie Evropy také ne. Jsou to dvě skici, které nakreslila osudná nezkušenost lidstva. Historie je stejně lehká jako jednotlivý lidský život, nesnesitelně lehká, lehká jak peří, jak vznášející se prach, jako to, co už zítra není.¹¹⁴

¹¹⁴ Kundera, M.: *Nesnesitelná lehkost bytí*. Brno: Atlantis, 2006. s. 238

8 RESUMEN

El pacto de Munich es un contrato internacional que fue firmado muy temprano, la madrugada del 30 de septiembre del año 1938 y que fue firmado con el objetivo de finalizar al conflicto entre los alemanes y checoslovacos. Quienes lo firmaron eran los representantes de cuatro países: Gran Bretaña, Francia, Alemania e Italia. Los representantes de estos imperios eran Neville Chamberlain, Édouard Daladier, Adolf Hitler y Benito Mussolini. Este pacto significó una catástrofe enorme para toda Europa, especialmente para Checoslovaquia. Los representantes de Checoslovaquia no lo firmaron porque no les permitieron participar en la conferencia de Munich.

Checoslovaquia surgió el 28 de octubre en el año 1918 como un estado democrático y un estado de derecho. Checoslovaquia era uno de los países importantes y significativos en Europa que estaba en un lugar muy estratégico, en el corazón de Europa. La firma del pacto fue fatal para Checoslovaquia. Adolf Hitler, el caudillo de los alemanes, quería apoderarse de todo el mundo. La expansión alemana empezó a estar orientada hacia el Este donde la estaba Checoslovaquia.

El pacto de Munich tuvo una obligación de anexar el territorio de los Sudetes a Alemania, era el territorio fronterizo donde vivía una importante minoría de la población alemana. El pacto de Munich significó una traición de los aliados occidentales, el fin de la soberanía de un país, pero también fue el fin del desarrollo prometedor en las relaciones internacionales a nivel de la seguridad colectiva y de la cooperación internacional. El pacto de Munich fue firmado con el objetivo de incumplirlo por parte de los alemanes. Ya en marzo del año 1939 Alemania invadió lo que quedaba del inerte estado checoslovaco. Aunque la mayoría de los países en el mundo no estaba de acuerdo con la ocupación, la ocupación ocurrió. La política de apaciguamiento llevó a todo el mundo a la Segunda Guerra Mundial que duró por un período largo de seis años. Aunque el estado checoslovaco no existió en realidad, legalmente no desapareció. Durante la Segunda Guerra Mundial confirmó la existencia de Checoslovaquia en muchos países, especialmente en Gran Bretaña, Francia e Italia. El pacto de Munich fue suspendido.

Hasta ahora mucha gente hace preguntas sobre lo que hubiera pasado en Europa, si el gobierno checoslovaco con el presidente de entonces no hubiera

aceptado el pacto de Munich y se hubiera opuesto al enemigo en la frontera occidental, si tal decisión hubiera cambiado el curso de la historia que todos conocen.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

9.1 Literatura

ADAMOVIÁ, K., SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86898-04-0

BALÍK, S., BALÍK, S. ml.: *Právní dějiny Evropských zemí a USA (stručný nástin)*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-20-2

BAUER, F. a spol.: *Tisíc let česko-německých vztahů: Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. 2. vyd. Praha: Panevropa, 1995. ISBN 80-85846-03-9

BENEŠ, E.: *Paměti I.: Mnichovské dny*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1529-7

ČAPEK, V., PÁTEK, J., ZWETTLER, O.: *Světové dějiny II.: Dějiny lidských civilizací od poloviny 17. století po současnost*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1994. ISBN 80-7168-091-5

ČELOVSKÝ, B.: *Mnichovská dohoda 1938*. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999. ISBN 80-86101-19-3

DEÁK, L.: *Zápas o střední Evropu 1933-1938: Politicko-diplomatické vztahy*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1986.

GERLOCH, A.: *Teorie práva*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-023-9

HAMANNOVÁ, B.: *Hitlerova Vídeň: Diktátorova učednická léta*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-003-6

HARNA, J., FIŠER, R.: Dějiny českých zemí II.: Od poloviny 18. století do vzniku České republiky. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80-7168-522-4

IRVING, D.: *The War Path: Hitler's Germany 1933-1939* [online]. Electronic version: 2003 [cit. 25.11.2011]. Dostupné z:
<http://www.fpp.co.uk/books/WarPath/WarPath.pdf>

KLÍMA, K. a kol.: *Státověda*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-98-9

KOHOUTKOVÁ, H., KOMSOVÁ, M.: *Dějepis na dlani*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2005. ISBN 80-7346-057-2

KRÁL, V.: *Dny, které otřásly Československem*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1975.

KRÁL, V.: *Proč je Mnichov neplatný*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1972.

KUKLÍK, J. ml., NĚMEČEK, J.: Cesta k odzúnnání Mnichova za druhé světové války. In: *Mnichovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0923-1

KUKLÍK, J. ml.: K některým právním souvislostem mnichovské dohody v letech 1938-1945. In: *Mnichovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0923-1

KUNDERA, M.: *Nesnesitelná lehkost bytí*. Brno: Atlantis, 2006. ISBN 978-80-7108-281-1

LAMBERTOVÁ, A.: *Ztracený život Evy Braunové*. 1. vyd. Praha: Práh, 2006. ISBN 80-7252-146-2

MALÝ, K. a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vyd. Praha: Linde Praha, 2003. ISBN 80-7201-433-1

MARŠÁLEK, P.: Mnichov a problémy kontinuity československého státu a práva 1938-1945. In: *Mnichovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0923-1

MRÁZEK, J.: Mnichov a jeho důsledky z pohledu mezinárodního práva. In: *Mnichovská dohoda: Cesta k destrukci demokracie v Evropě*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0923-1

NÁLEVKA, V.: *Světová politika ve 20. století (I.)*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000. ISBN 80-902261-4-0

RAUSCHNING, H.: *Mluvil jsem s Hitlerem*. 1. vyd. Praha: Nová Osvěta, 1946.

RICHTER, K.: *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Svazek 1. 1. vyd. Třebíč: Akcent, 1999. ISBN 80-7268-054-4

SCHELLE, K.: *Československé dějiny státu a práva v dokumentech - V.díl*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0741-9

SEIBT, F.: *Německo a Češi: Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. 1. vyd. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0577-3

SEIDL-HOHENVELDERN, I.: *Mezinárodní právo veřejné*. 3. vyd. Praha: Aspi, 2006. ISBN 80-7357-178-1

ŠAMBERGER, Z.: Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů (Komentář k edici Státního ústředního archivu v Praze; Protifašistický a národně osvobozenecský boj českého a slovenského lidu, 1938-1945). 2. vyd. Praha: Státní ústřední archiv, 2002. ISBN 80-85475-93-6

TÁBORSKÝ, E.: *Naše věc: Československo ve světle mezinárodního práva za druhé světové války*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1946.

TAUCHEN, J.: Czech Republic and the nullity of the Munich Agreement. In: *A Brief Introduction to Czech Law*. 1. ed. United States: The American Institute for Central European Legal Studies, 2008. s. 103-110. ISBN 978-0-692-00045-8

TAUCHEN, J.: K některým otázkám právní úpravy jazykového práva v první ČSR z německého pohledu. In: *Spisy Právnické fakulty MU č. 337*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. s. 521-532. ISBN 978-80-210-4733-4

TOMS, J.: Přehled vývoje česko-německých vztahů na území České republiky od 12.století do roku 1947. 4. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2002. ISBN 80-7082-852-8

VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V.: *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-127-4

9.2 Ostatní

9.2.1 Elektronické zdroje

JUST, P.: *Dokument: Tzv. Tříkrálová deklarace (6.1. 1918)* [online]. 1.1.2005 [cit. 11.11.2011]. Dostupné z: <http://www.just.wz.cz/view.php?cisloclanku=2005010149>.

President Woodrow Wilson's Fourteen Points [online]. 2008 [cit. 2011-11-12]. Dostupné z: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp.

SOVADINA, J.: *Briand-Kellogův pakt (27.8.1928)* [online]. 3.8.2009 [cit. 2012-02-19]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-briand-kelloguv-pakt-27-8-1928-146/>.

9.2.2 Film, video, vysílání

Mnichov 1938 [dokumentární film]. Režie Karol Wild. Československo, 1968

9.2.3 Legislativní prameny

Zákon 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, ústavní listina Československé republiky.

Smlouva 300/1938 Sb. ze dne 25. listopadu 1938 mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce

Vyhláška 30/1947 Sb. ze dne 16. ledna 1947 o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Franciscu

10 PŘÍLOHY

10.1 Seznam příloh

Příloha 1 – Mnichovská dohoda v českém znění

Příloha 2 – Mapa k mnichovské dohodě ze dne 29. září 1938

Příloha 3 – Mapa o konečném stanovení hranic ze dne 21. listopadu 1938

Příloha 1

Mnichovská dohoda v českém znění¹¹⁵

Německo, Spojené království, Francie, Itálie se shodly se zřetelem k dohodě, jíž bylo v podstatě dosaženo o odstoupení sudetoněmeckého území, na těchto podmínkách a způsobech tohoto odstoupení a na opatřeních, jež je třeba proto učinit, a prohlašují, že podle této dohody je každý jednotlivě odpověden za kroky, které je třeba učinit, aby bylo zajištěno její provedení.

1. Vyklizování započne 1. října.
2. Spojené království, Francie a Itálie se shodují v tom, že vyklizení bude provedeno do 10. října, a to bez ničení jakýchkoli existujících zařízení, a že československá vláda je odpovědna za to, že vyklizení bude provedeno bez poškození uvedených zařízení.
3. Podmínky vyklizení podrobně určí mezinárodní výbor složený ze zástupců Německa, Spojeného království, Francie, Itálie a Československa.
4. Postupné obsazování převážně německými oddíly započne 1. října. Čtyři územní úseky, označené na přiložené mapě, obsadí německé oddíly v tomto pořadí: úsek, označený I. – 1. a 2. října, úsek, označený II. – 2. a 3. října, úsek, označený III. – 3., 4. a 5. října, úsek, označený IV. – 6. a 7. října.
5. Výše uvedený mezinárodní výbor uvedený v § 3 určí území, v nichž se má provést lidové hlasování. Tato území budou až do skončení lidového hlasování obsazena mezinárodními jednotkami. Tým výbor určí způsob, jakým se má lidové hlasování provést, přičemž bude vycházet ze způsobu hlasování v Sársku. Výbor stanoví rovněž den, kdy se lidové hlasování bude konat; tento den nesmí být pozdější než konec listopadu.
6. Konečné vymezení hranic provede mezinárodní výbor. Tento výbor je oprávněn doporučit čtyřem mocnostem – Německu, Spojenému království, Francii a Itálii – v určitých výjimečných případech menší odchylky od

¹¹⁵ SCHELLE, K.: *Československé dějiny státu a práva v dokumentech - V.díl.* Brno: Masarykova univerzita, 1993. s. 148-149

přísně etnografického stanovení pásem, jež mají být převedena bez lidového hlasování.

7. Zavede se opční právo pro přesídlení do odstoupených území a pro vystěhování z nich. Opce musí být provedena během šesti měsíců ode dne uzavření této dohody. Německo-československý výbor určí podrobnosti opce, uváží způsob, jak usnadnit výměnu obyvatelstva, a vyjasní základní otázky, které z této výměny vzniknou.
8. Československá vláda propustí ve lhůtě čtyř týdnů ode dne uzavření této dohody sudetské Němce, kteří si toto propuštění přejí, ze svých vojenských a policejních jednotek. V téže lhůtě propustí československá vláda sudetoněmecké vězně, kteří si odpykávají tresty odnětí svobody za politické a trestné činy.

Mnichov 29. září 1938

Adolf Hitler
Ed. Daladier
Mussolini
Neville Chamberlain

Dodatek k dohodě

Vláda Jeho Veličenstva ve Spojeném království a francouzská vláda se připojily k této dohodě s tím, že stojí za návrhem obsaženým v § 6 anglo-francouzských návrhů z 19. září, týkajícím se mezinárodní záruky nových hranic československého státu proti nevyprovokovanému útoku.

Jakmile bude upravena otázka polských a maďarských menšin v Československu, dají Německo a Itálie Československu záruku ze své strany.

Mnichov 29. září 1938

Doplňující prohlášení

Čtyři přítomné hlavy vlád se shodují v tom, že mezinárodní výbor předvídaný dnešní dohodou bude složen ze státního sekretáře německého ministerstva zahraničních věcí, z anglického, francouzského a italského velvyslance

akreditovaných v Berlíně a z jednoho zástupce jmenovaného československou vládou.

Mnichov 29. září 1938

Doplňující prohlášení

Všechny otázky vyplývající z postoupení území podléhají příslušnosti mezinárodního výboru.

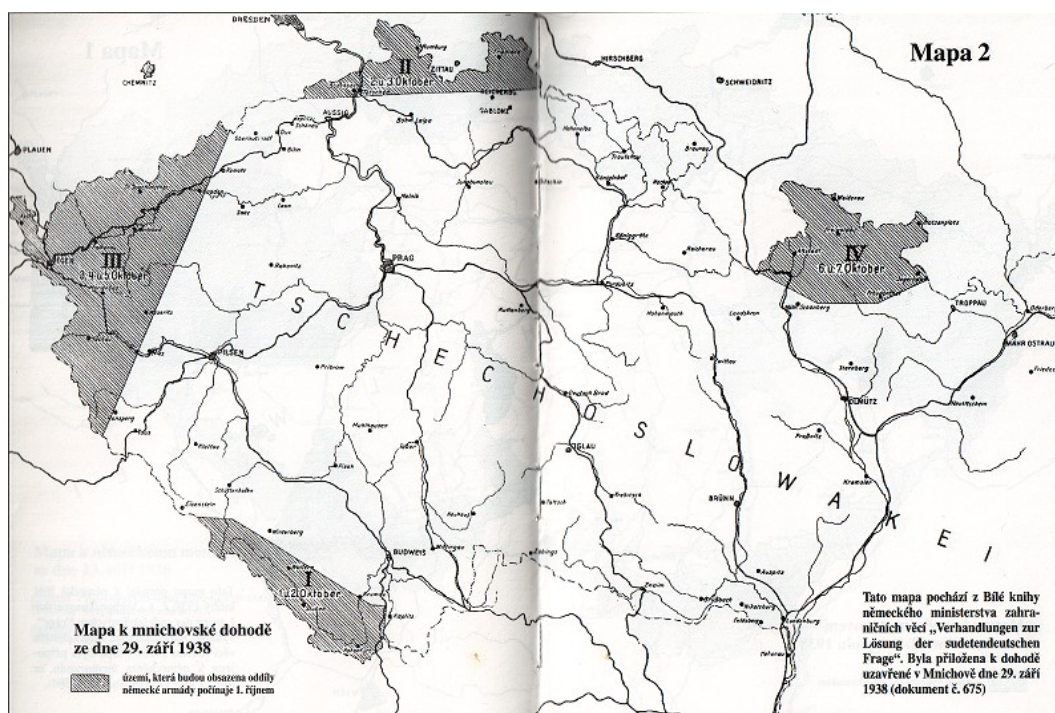
Mnichov 29. září 1938

Doplňující prohlášení

Hlavy vlád čtyř mocností prohlašují, že nebude-li do tří měsíců problém polských a maďarských menšin v Československu vyřešen mezi zainteresovanými vládami cestou dohody, stane se tento problém předmětem dalšího jednání hlav vlád čtyř mocností, které jsou zde přítomny.

Mnichov 29. září 1938

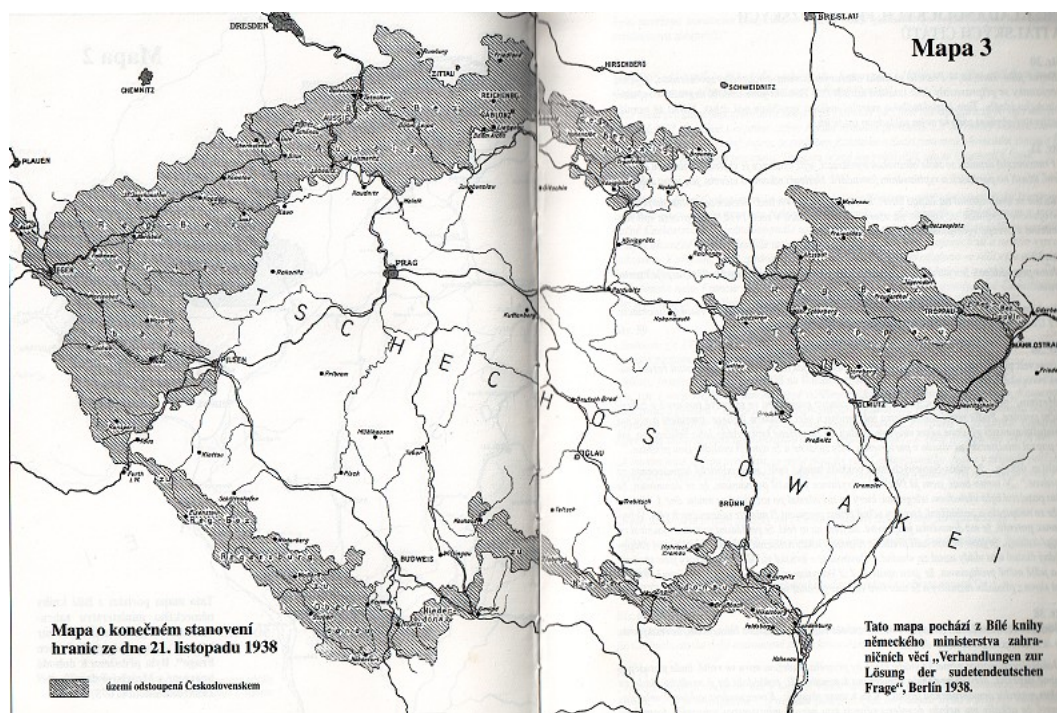
Příloha 2

Mapa k mnichovské dohodě ze dne 29. září 1938¹¹⁶
(území, která mají být obsazena oddíly německé armády počínaje 1. říjnem)

¹¹⁶ Čelovský, B.: *Mnichovská dohoda 1938*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999. s. 392-393

Příloha 3

Mapa o konečném stanovení hranic ze dne 21. listopadu 1938¹¹⁷
(území odstoupená Československem)

¹¹⁷ Čelovský, B.: *Mnichovská dohoda 1938*. Šenov u Ostravy: Tilia, 1999. s. 394-395